

არაოფიციალური თარგმანი

სტრასბურგი, 2004 წლის 24 ნოემბერი

ევროპის მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭო (CCJE)

დასკვნა #6 (2004)

ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის საყურადღებოდ

**გონივრულ ვადაში საქმის სამართლიანი
განხილვის და სასამართლო პროცესში
მოსამართლის როლის შესახებ დავების
გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების
გათვალისწინებით**

მიღებულია CCJE-ს მე-5 სხდომაზე
(სტრასბურგი, 2004 წლის 22-24 ნოემბერი)

სარჩევი

შესავალი	3
ა. მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობა.....	4
ბ. მართლმსაჯულების სისტემის ხარისხი და მისი შეფასება; რაოდენობრივი სტატისტიკური მონაცემები; მონიტორინგის პროცედურა.....	6
გ. განსახილველი საკმეების რაოდენობა და საქმისწარმოება	8
I ზოგადი	9
II. სისხლის სამართალწარმოება.....	12
III. სამოქალაქო სამართალწარმოება.....	16
დ. დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმები (ADR).....	23
რეკომენდაციების შეჯამება და დასკვნები	26
დანართი.....	33

შესავალი

1. წლების განმავლობაში ევროპული სასამართლოების მიერ საქმისწარმოების პროცესი იხვეწებოდა, რათა სასამართლო სისტემით მოსარგებლების ინტერესები უკეთ ყოფილიყო გათვალისწინებული. მოცემულ სფეროში მომუშავე პრაქტიკოსებმა ყურადღება გაამახვილეს საზოგადოების მოლოდინის უკეთ დაკმაყოფილებაზე, რათა უზრუნველყოთ, რომ ყველა იმ პირისთვის, რომელიც მართლმსაჯულების სისტემას მიმართავს, სასამართლო უფრო ხელმისაწვდომი ყოფილიყო და მათ სარგებელი მიეღოთ სამართალწარმოების უფრო ეფექტური პროცედურებისგან და ასევე გარანტირებული ყოფილიყო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების აღსრულება.
2. ამ ევოლუციის განმაპირობებელი ძირითადი ინსტრუმენტებია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია (ECHR) და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრევედენტული სამართალი, რომლებიც გათვალისწინებული იყო ამ ინსტრუმენტებით დადგენილი მოთხოვნების სწორი ინტერპრეტაციისა და გამოყენების ხელშეწყობის მიზნით.
3. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლი სხვადასხვა ევროპული სახელმწიფოებისთვის საერთო პროცესუალურ სამართალის საფუძველს წარმოადგენს, და იგი ადგენს ზოგად პრინციპებს, რომლებიც წევრი სახელმწიფოების ეროვნული სამართლის სხვადასხვა ნორმებზე უფრო მაღლა დგას და მათი მიზანია სასამართლოს ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესება, სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გონივრულ ვადაში მიღების უზრუნველყოფა, სამართლიანი სასამართლოს უფლება და გადაწყვეტილების აღსრულების უფლება.
4. სამართლიანი სასამართლოს უფლება ევროპის ქვეყნების მოქალაქეების ერთ-ერთი ძირითადი უფლებაა, რომლის რეალიზაციასაც ევროპული სასამართლო და ეროვნული სასამართლოები უზრუნველყოფენ, მათ შორის იმ მომჩივანი მხარეებისთვის კომპენსაციის მიკუთვნების გზით, რომელთა საქმე არ იქნა განხილული სასამართლოს მიერ გონივრულ ვადებში.
5. წლების განმავლობაში ევროპის საბჭო განუხრელად წარმართავდა თავის ძალისხმევას მართლმსაჯულებისადმი საზოგადოების წვდომის გაუმჯობესებაზე, რაც ევროპის საბჭოს მთელ რიგ რეზოლუციებში და რეკომენდაციებში აისახა, რომლებიც იურიდიული დახმარების, პროცედურების გამარტივების, სამართალწარმოებასთან დაკავშირებული ხარჯების შემცირების, ახალი ტექნოლოგიების გამოყენების, სასამართლოების საქმეებით გადატვირთულობის შემცირების და დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების დანერგვის საკითხებს ეძღვნებოდა.
6. სასამართლო ასევე უზრუნველყოფს ხელშემკვრელი მხარე სახელმწიფოების მთავრობების მიერ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის მოთხოვნების დაცვას იმ ვალდებულების შეხსენების გზით, რომელთა შესაბამისად ნებისმიერ პირს, რომელიც დაინტერესებულია სასამართლოს მიმართოს საქმის

აღძვრის თაობაზე, უნდა ჰქონდეს მართლმსაჯულებისადმი მისაწვდომობა და სახელმწიფოს მიერ ამ პრეროგატივის შეზღუდვა პრაქტიკულ, ან საკანონმდებლო დონეზე, დაუშვებელია.

7. ევროპის მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭო (CCJE) განიხილავს, თუ როგორ შეუძლია მოსამართლეებს თავისი წვლილის შეტანა დავების დროული და ეფექტური გადაწყვეტის ხელშეწყობაში.

8. 2003 წლის 24-25 ნოემბერს ევროპის საბჭოში შემდგარ მოსამართლეთა პირველ კონფერენციაზე, რომელიც „დავების დროული გადაწყვეტის და ამ თვალსაზრისით მოსამართლეების როლისადმი“ მიძღვნილ საკითხებს შეეხებოდა, გამოვლინდა, რომ მიუხედავად იმისა, თუ რამდენად საინტერესო ან მიზანშეწონილია დავების გადაწყვეტის ისეთი ალტერნატიული მექანიზმები, როგორცაა მედიაცია ან მორიგება, დემოკრატიული საზოგადოების ერთ-ერთ უმთავრეს მახასიათებლად კვლავაც რჩება სასამართლო ინსტიტუტისადმი ნდობა.

9. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, რომ როდესაც მოქალაქეებს მართლმსაჯულების სისტემასთან მოუწევთ შეხება, ეს ინსტიტუტი ეფექტურად მოქმედებდეს.

10. მოცემული კონტექსტის გათვალისწინებით წინამდებარე დასკვნა შემდეგ საკითხებს შეეხება: (ა) მართლმსაჯულების მისაწვდომობა; (ბ) მართლმსაჯულების სისტემის ხარისხი და მისი შეფასება; რაოდენობრივი სტატისტიკური მონაცემები; მონიტორინგის პროცედურები; (გ) სასამართლოს გადატვირთულობა და საქმისწარმოება; (დ) დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალებები და მოსამართლის როლი ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციასა და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალში ასახული პრინციპების განხორციელებასთან დაკავშირებით.

ა. მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობა

11. საზოგადოებისთვის მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა გულისხმობს შესაბამისი ინფორმაციის მიწოდებას სასამართლო სისტემის ფუნქციონირების თაობაზე.

12. CCJE-ს მიაჩნია, რომ მხარი უნდა დაეჭიროს საზოგადოებისთვის ამ ინფორმაციის მიწოდებას.

13. საზოგადოება განსაკუთრებით ინფორმირებული უნდა იყოს ისეთი საკითხების თაობაზე, როგორცაა: რა სახის სამართალწარმოება შეიძლება იყოს წამოწყებული, სამართალწარმოების სავარაუდო ხანგრძლივობა, მასთან დაკავშირებული ხარჯები, სამართლებრივი მექანიზმების არამართებულ გამოყენებასთან დაკავშირებული რისკები და სხვა. ასევე, საზოგადოებისთვის მიწოდებული უნდა იყოს ინფორმაცია დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული

საშუალებების თაობაზე, რომლებიც შეიძლება მხარეებს შესთავაზონ დავის გადაწყვეტის მიზნით.

14. ამ ზოგადი ინფორმაციის გარდა საზოგადოებას ასევე შეიძლება უფრო კონკრეტული ინფორმაცია მიეწოდოს სასამართლოების მიერ მიღებული გარკვეული პრეცედენტული გადაწყვეტილებების და იმის თაობაზე, თუ დაახლოებით რამდენი ხანი სჭირდება საქმის წარმოებას სხვადასხვა სასამართლოებში.

15. სასამართლო სისტემის ფუნქციონირების თაობაზე ინფორმაცია შესაძლებელია სხვადასხვა წყაროებიდან იყოს მიწოდებული, მაგალითად იუსტიციის დეპარტამენტის (საინფორმაციო ბუკლეტების გამოქვეყნება, ვებგვერდი და სხვა), სოციალური უზრუნველყოფის სამსახურების, ადვოკატთა ასოციაციების მიერ ორგანიზებული იურიდიული დახმარების სამსახურების, ან სხვა წყაროების მიერ.

16. სასამართლოებმა თავად უნდა მიიღონ მონაწილეობა ინფორმაციის გავრცელებაში, განსაკუთრებით იმ შემთხვევებში, თუ სასამართლოებს საზოგადოებასთან ურთიერთობების სამსახურები გააჩნიათ. ინფორმაციის გავრცელების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წყაროა სასამართლოების ინტერნეტ საიტები.

17. CCJE საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავების რეკომენდაციას იძლევა, მათ შორის ისეთი პროგრამების, რომლებიც სასამართლო სისტემას აღწერენ და სასამართლოებში ვიზიტებს ითვალისწინებენ. CCJE-ს ასევე მიაჩნია, რომ საჭიროა მოქალაქეებისთვის სპეციალური გზამკვლევების მომზადება და გამოქვეყნება, რაც დავის მხარეებს დაეხმარება სასამართლო ინსტიტუტების ფუნქციონირების უკეთ გააზრებაში და იმავდროულად, ისინი უკეთ იქნებიან ინფორმირებული მათი პროცესუალური უფლებების თაობაზე. და ბოლოს, CCJE რეკომენდაციას იძლევა კომპიუტერული ტექნოლოგიების ფართოდ გამოყენების თაობაზე, რათა საზოგადოებას ინფორმაცია მიეწოდოს სასამართლოების ფუნქციონირების, მართლმსაჯულების მისაწვდომობის უზრუნველყოფის გზების და სასამართლოების მუშაობასთან დაკავშირებული სტატისტიკური მონაცემების თაობაზე.

18. CCJE მხარს უჭერს საქმის აღძვრასა და წარმოებასთან დაკავშირებული სამართლებრივი დოკუმენტების გამარტივებული და სტანდარტული ფორმატის დანერგვას. რეკომენდირებული გამარტივება განსაკუთრებით მიზანშეწონილია მსუბუქ დარღვევებთან დაკავშირებული დავების, ასევე სამომხმარებლო დავების და ისეთი საქმეების შემთხვევაში, როდესაც სამართლებრივი და ფაქტობრივი გარემოებები არანაირ ეჭვს არ ბადებს (ვალების დაფარვა). CCJE ასევე რეკომენდაციას იძლევა შემუშავდეს და დაინერგოს ისეთი ტექნოლოგიები, რომლის გამოყენებითაც მოდავეები ელექტრონულად შეძლებენ სარჩელის აღძვრისათვის საჭირო დოკუმენტების მიღებას და მათ თავად, ან თავისი წარმომადგენლის მეშვეობით სასამართლოსთან პირდაპირ დაკავშირების საშუალება ექნებათ.

19. CCJE ასევე რეკომენდაციას იძლევა, რომ ადვოკატებმა და სასამართლოებმა ან ტრიბუნალებმა დავის მხარეებს სამართალწარმოების დაწყებამდე მიაწოდონ ინფორმაცია იმ დანახარჯების თაობაზე, რომლების გაწევა მათ მოუწევთ სამართალწარმოებასთან დაკავშირებით, და ასევე სამართალწარმოების პროცესის სავარაუდო ხანგრძლივობის თაობაზე.

20. CCJE თავის დასკვნა No.2 (2001)-ის მე-9 პარაგრაფში საუბრობს სასამართლო სისტემის ფუნქციონირების სათანადო დაფინანსების მნიშვნელობაზე. ამასთან დაკავშირებით იბადება შეკითხვა, თუ რა მოცულობის წვლილი უნდა შეიტანოს დავის მხარეების ან სხვა პირების მიერ სამართალწარმოებასთან დაკავშირებით გაღებულმა ხარჯებმა სასამართლო სისტემის დაფინანსებაში, თუკი მათ ასეთი ხარჯები საერთოდ უნდა დაეკისროთ. CCJE-ს მიაჩნია, რომ სასამართლო სისტემამ არ უნდა შეზღუდოს მართლმსაჯულებისადმი მისაწვდომობა მაღალი გადასახდელების დაკისრებით. მართლმსაჯულების ეფექტური სისტემა არა მხოლოდ იმ პირებისათვისაა მნიშვნელოვანი, რომლებიც თავად არიან დავის მხარეები, არამედ ზოგადად საზოგადოებისთვის. კანონის უზენაესობის დამკვიდრებას სასამართლოების ეფექტური ფუნქციონირება და მათ მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები და განჩინებები უზრუნველყოფენ, რაც საშუალებას აძლევს საზოგადოების წარმომადგენლებს უსაფრთხოდ და ნდობით განახორციელონ და დაარეგულირონ საკუთარი საქმიანობა.

21. სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ იურიდიული დახმარების სისტემის ორგანიზება, რათა მართლმსაჯულების სისტემა ყველა მოქალაქისთვის ხელმისაწვდომი იყოს. ასეთი იურიდიული დახმარება არა მხოლოდ სასამართლო ხარჯებს უნდა ფარავდეს, არამედ ასევე უნდა სთავაზობდეს იურიდიულ კონსულტაციებს მომხმარებლებს სასამართლოსთვის სარჩელით მიმართვის მიზანშეწონილობის თაობაზე. ასეთი უფასო იურიდიული დახმარება არ უნდა იყოს მისაწვდომი მხოლოდ მოსახლეობის ყველაზე დაუცველი ნაწილისთვის, არამედ იგი ასევე ნაწილობრივ მისაწვდომი უნდა იყოს საშუალო შემოსავლის მქონე პირებისთვის, რათა მათ მიერ გასაღები სამართალწარმოების ხარჯების ნაწილის დაფინანსება იყოს შესაძლებელი.

22. ნაწილობრივი იურიდიული დახმარების სისტემა მოსარგებლების რაოდენობას გაზრდის და ხელს შეუწყობს ხელისუფლების მიერ მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობის ვალდებულებასა და ინდივიდუალურ პასუხისმგებლობას შორის ბალანსის მიღწევას. CCJE-ს მიაჩნია, რომ მოსამართლეს, ან სასამართლო წესით მოქმედ სხვა ორგანოს წარმომადგენელს, უნდა შეეძლოს იურიდიული დახმარებით პირის მიერ სარგებლობის საჭიროების განსაზღვრის თაობაზე გადაწყვეტილების მიღებაში ჩართულობა. იმ შემთხვევაში, თუ ორგანო, რომელიც უფლებამოსილია გადაწყვეტილება მიიღოს იურიდიული დახმარების ხელმისაწვდომობის თაობაზე, უარს ამბობს იურიდიული დახმარების შესახებ განაცხადის დაკმაყოფილებაზე იმ მიზეზით, რომ წარსადგენი სარჩელი აშკარად დაუშვებელია ან დაუსაბუთებელი, უაღრესად მნიშვნელოვანია, რომ პირს, რომელსაც უარი ეთქვა იურიდიულ დახმარებაზე და მიმართა სასამართლოს

სარჩელით, იმ მოსამართლემ, რომელმაც ამ პირის იურიდიული დახმარების გაწევაზე განაცხადა უარი, თავი შეიკავოს აღნიშნული საქმის განხილვისგან, რათა დაცული იყოს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის მოთხოვნა საქმის ობიექტური და მიუკერძოებელი განხილვის ვალდებულების თაობაზე.

23. CCJE-ს აზრით იურიდიული დახმარება სახელმწიფოს მიერ უნდა დაფინანსდეს და ამ მიზნით ცალკე ბიუჯეტი უნდა იყოს გამოყოფილი, რათა შესაბამისი ხარჯები არ მიეწეროს სასამართლოების საოპერაციო ბიუჯეტებს.

24. მხარეებისთვის იურიდიული დახმარების მიწოდება მოდავეებისთვის მართლმსაჯულების მისაწვდომობის უზრუნველყოფის მნიშვნელოვანი კომპონენტია.

25. CCJE აღნიშნავს, რომ გარკვეულ სახელმწიფოებში არ არის გათვალისწინებული ადვოკატის მონაწილეობა სამართალწარმოების პროცესში. სხვა სახელმწიფოებში ამ თვალსაზრისით განსხვავებული მდგომარეობაა და ადვოკატის მონაწილეობა დამოკიდებულია ფინანსური ინტერესების მოცულობაზე და დავის ან სამართალწარმოების ხასიათზე. დავის მხარის უფლება დაიცვას სასამართლოს წინაშე თავისი ინტერესები პირადად, ან თავის მიერ არჩეული წარმომადგენლის მეშვეობით, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია და მიზანშეწონილია გამარტივებული წარმოების დროს ან ისეთი დავების შემთხვევაში, როდესაც ფინანსური თვალსაზრისით საქმე დიდ მოცულობებს არ შეეხება და მომხმარებელთა ინტერესებთან დაკავშირებული დავების შემთხვევაში.

26. მიუხედავად ამისა, იმ შემთხვევებშიც, როდესაც არ არის წარმოების საწყის ეტაპიდანვე ადვოკატის ჩართვის აუცილებლობა, CCJE-ს მიაჩნია, რომ უნდა არსებობდეს დებულება, რომელიც მოსამართლეებს საშუალებას მისცემს გამონაკლისი ღონისძიების სახით მოითხოვოს ადვოკატის ჩართვა, თუ საქმე რთულია, ან არსებობს მაღალი რისკი იმისა, რომ დაცვის უფლებები დაირღვევა. ასეთ შემთხვევებში ადვოკატის მიერ პირის ინტერესების წარდგენა ეფექტური იურიდიული დახმარების სისტემის არსებობის წინაპირობაა.

27. რეზოლუცია (78) 8¹-ის დანართის პირველი პარაგრაფის შესაბამისად „ეკონომიკური ხასიათის დაბრკოლებების გამო არავის არ უნდა შეეზღუდოს საკუთარი უფლებების დაცვის შესაძლებლობა“ (...).“

28. იმავდროულად, გასათვალისწინებელია, რომ ადვოკატების და სასამართლო მოხელეების ანაზღაურება არ უნდა იყოს დადგენილი ისეთი სახით, რაც ხელს შეუწყობდა არასაჭირო პროცესუალური ღონისძიებების განხორციელებას. გარდა ამისა, რეკომენდაცია No. R (84) 5-ის შესაბამისად (დანართის პრინციპი 2-1)² უნდა

¹ რეზოლუცია (78) 8 იურიდიული დახმარების და კონსულტაციის საკითხებზე

² მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია No R (84) 5 წევრი სახელმწიფოებისთვის სამოქალაქო სამართალწარმოების პრინციპების თაობაზე, რომლებიც მართლმსაჯულების სისტემის ფუნქციონირების გაუმჯობესებას შეუწყობენ ხელს.

არსებობდეს სპეციალური დებულებები, რომლებიც სასამართლო პროცედურების არამართებულად გამოყენებისთვის შესაბამის საქმციებს გაითვალისწინებდა.

29. უფასო იურიდიული დახმარება არ არის მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფის ერთადერთი საშუალება. ამ მიზნით სხვა მეთოდებიც გამოიყენება, მათ შორის სასამართლო ხარჯების დაზღვევა, მხარის მიერ გაწეული ხარჯების დაფარვა და/ან მხარის მიერ საქმის წაგების შემთხვევაში მეორე მხარისთვის კუთვნილი თანხის გადახდა.

30. CCJE მოცემულ დასკვნაში დეტალურად არ განიხილავს მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფასთან დაკავშირებულ ისეთ სხვა საშუალებებს, როგორცაა ადვოკატის პირობითი ანაზღაურების სქემა, როდესაც იგი ანაზღაურებას საქმის წარმატებით დასრულების პირობით იღებს, ან ხარჯების ანაზღაურების ფიქსირებულ სქემას.

ბ. მართლმსაჯულების სისტემის ხარისხი და მისი შეფასება; რაოდენობრივი სტატისტიკური მონაცემები; მონიტორინგის პროცედურები;

31. მართლმსაჯულების უზრუნველყოფა არ გულისხმობს მხოლოდ მოსამართლეების და სამართლის სფეროს სხვა სპეციალისტების მუშაობას. მოცემულ პროცესში ასევე სახელმწიფო სტრუქტურების მიერ სასამართლო ინსტიტუტებთან დაკავშირებით განხორციელებული სხვადასხვა აქტივობები და თავად მოქალაქეების მონაწილეობაც იგულისხმება. გარდა ამისა, მართლმსაჯულების სისტემის გამართული მუშაობა დამოკიდებულია შესაბამისი ინფრასტრუქტურის არსებობაზე (შენობები, ტექნიკა, მხარდამჭერი პერსონალი და სხვა). შესაბამისად, მართლმსაჯულების სისტემის ხარისხი დამოკიდებულია როგორც ინფრასტრუქტურის ხარისხზე, რისი შეფასება დაახლოებით იგივე კრიტერიუმებით შეიძლება, როგორც სხვა საჯარო სამსახურების შემთხვევაში, ასევე სამართლის სფეროს სპეციალისტების შესაძლებლობებზე (მოსამართლეები, ადვოკატები, პროკურორები და საქმის მწარმოებლები); დღესდღეობით ამ სფეროს სპეციალისტების მუშაობის შეფასება კანონმდებლობის მოთხოვნების, პროფესიული პრაქტიკის და დეონტოლოგიის გათვალისწინებით არის შესაძლებელი.

32. მიუხედავად ამისა უნდა აღინიშნოს, რომ ქვეყნების უმეტეს ნაწილში მართლმსაჯულების განხორციელებაზე მოთხოვნის ზრდასთან ერთად სასამართლო სისტემის დაფინანსების უკმარისობა გამოიკვეთა, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ თეორიულადაც და პრაქტიკულ დონეზეც მართლმსაჯულების სისტემის ხარისხის შეფასება მისი სოციალური და ეკონომიკური ეფექტურობის თვალსაზრისითაც უნდა განხორციელდეს ისეთი კრიტერიუმების გამოყენებით, რომლებიც სხვა საჯარო სამსახურების შეფასების პროცესში გამოიყენება.

33. CCJE აღნიშნავს, რომ წარმოიქმნება მთელი რიგი პრობლემები, როდესაც მართლმსაჯულების სისტემის შეფასება ისეთი კრიტერიუმების გამოყენებით ხორციელდება, რომლებიც მის სპეციფიკას არ ითვალისწინებენ. მიუხედავად იმისა,

რომ ეს შეიძლება სამართლის სფეროს სხვა სპეციალობებთან მიმართებაშიც იყოს მართალი, CCJE-იმ ეს ზეგავლენა მხოლოდ სამოსამართლო საქმიანობასთან დაკავშირებით განიხილა.

34. CCJE ხაზს უსვამს, რომ უპირველეს ყოვლისა მართლმსაჯულების სისტემის „ხარისხის“ შეფასების პროცესი, ანუ სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მთლიანად სასამართლო სისტემის ან ცალკეული სასამართლოების ან სასამართლოების ჯგუფების ფუნქციონირების შეფასების პროცესი, არ უნდა იყოს აღრეული მოსამართლეების პროფესიული უნარების შეფასებასთან. მოსამართლეების პროფესიული უნარების შეფასება, განსაკუთრებით ისეთი შეფასება, რომელიც დაკავშირებულია მათ სტატუსთან ან კარიერულ წინსვლასთან, სხვა მიზნებს ემსახურება და ობიექტური კრიტერიუმების საფუძველზე უნდა განხორციელდეს სასამართლოს დამოუკიდებლობის ყველა გარანტიების დაცვით (იხილეთ CCJE-ს დასკვნა No.1 (2001), განსაკუთრებით პარაგრაფი 45).

35. ზოგ ქვეყნებში არსებული პრაქტიკა ამ ორი სფეროს გადაფარვაზე, ანუ მართლმსაჯულების სისტემის ხარისხისა და მოსამართლეების პროფესიული შეფასების აღრევაზე მიუთითებს, რაც CCJE-ს აზრით მიუღებელია. ასეთი გადაფარვა ასევე სტატისტიკური მონაცემების წარმოებაშიც აისახება. ზოგ ქვეყნებში ყოველ მოსამართლესთან მიმართებაში, ხოლო სხვა ქვეყნებში კი სასამართლოების მიხედვით იწარმოება სტატისტიკა. ყველა მიდგომის შემთხვევაში სტატისტიკა საქმეების რაოდენობის მიხედვით იწარმოება, მაგრამ პირველი მიდგომის პირობებში აქცენტი ინდივიდუალურ მოსამართლეებზეა გადატანილი. ისეთი სისტემების ფარგლებში, რომლებიც მოსამართლეების შეფასებაზეა ორიენტირებული, ასევე იწარმოება სტატისტიკა წარმატებით გასაჩივრებული გადაწყვეტილებების პროცენტული რაოდენობის თაობაზე.

36. ზოგ ქვეყნებში ასევე ერთ-ერთ ინდიკატორად მოიაზრება სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების გასაჩივრების შედეგად მით ბათილად ცნობის და საქმის ხელმეორედ განსახილველად ქვემდგომი ინსტანციის სასამართლოსთვის დაბრუნების შემთხვევების პროცენტული რაოდენობა. სასამართლო გადაწყვეტილებების ხარისხის ობიექტური შეფასება შეიძლება იყოს მოსამართლის პროფესიული შეფასების ერთ-ერთი ელემენტი (მაგრამ ასეთ კონტექსტშიც გათვალისწინებული უნდა სასამართლოების შიდა დამოუკიდებლობის პრინციპი და ის გარემოება, რომ გადაწყვეტილების ბათილად ცნობა და საქმის ხელმეორედ განსახილველად დაბრუნება გასაჩივრების პროცედურისთვის დამახასიათებელ შედეგს წარმოადგენს და ეს არ უნდა აღიქმებოდეს ისე, თითქოს იმ მოსამართლეს, რომელმაც პირველად განიხილა საქმე, რაიმე ბრალი უნდა დაეკისროს). მიუხედავად ამისა აღსანიშნავია, რომ CCJE-ს არ მიაჩნია მიზანშეწონილად გადაწყვეტილების ბათილად ცნობის და საქმის ქვემდგომი ინსტანციის სასამართლოსთვის ხელმეორედ განსახილველად დაბრუნების მაჩვენებლების მოსამართლეთა საქმიანობის შეფასების პროცესში ერთადერთ, ან მნიშვნელოვან ინდიკატორად გამოყენება. CCJE-ი რამოდენიმე სხვა ასპექტთან ერთად, რომლებიც მოცემულ კონტექსტში შეიძლება იყოს განხილული, ასევე ხაზს უსვამს, რომ „პროცესუალური ასპექტების“

გათვალისწინებით ზოგადად მართლმსაჯულების ერთ-ერთი მახასიათებელი იმაში მდგომარეობს, რომ ინდივიდუალური საქმის შედეგის ხარისხი დიდწილადაა დამოკიდებული მანამდე განხორციელებულ პროცესუალურ ნაბიჯებზე (მაგ. პოლიციის, პროკურატურის, კერძო ადვოკატების ან მხარეების მიერ ინიცირებულ ქმედებებზე). შესაბამისად, მართლმსაჯულების ხარისხის შეფასება შეუძლებელია ყოველი ცალკეული პროცესუალური კონტექსტის გათვალისწინების გარეშე.

37. იგივე მოსაზრებები მართებულია სხვა სისტემებთან მიმართებაშიც, რომელთა პირობებში შეფასება ხორციელდება არა იმის მიხედვით, თუ საქმეების ხელმეორედ განსახილველად დაბრუნების რა მაჩვენებელი არსებობს, არამედ ინდივიდუალური მოსამართლეების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების შეფასების საფუძველზე.

38. ზოგ ქვეყნებში მართლმსაჯულების ხარისხის შეფასება სასამართლოების შესრულების შედეგების თაობაზე შემდეგი ინდიკატორების შეგროვების გზით ხორციელდება: რამდენი ხანი სჭირდება საქმისწარმოებას, რამდენი განსახილველი საქმეა დაგროვებული, რამდენი დამხმარე პერსონალი არსებობს, საჭირო ინფრასტრუქტურის რაოდენობა და ხარისხი (განსაკუთრებით შენობები და საინფორმაციო ტექნოლოგიები), და სხვა.

39. ასეთი მიდგომა პრინციპში მისაღებია, რადგანაც იგი ფართო გაგებით მართლმსაჯულების „შესრულების“ მაჩვენებლების შეფასებას გულისხმობს. მიუხედავად ამისა აღსანიშნავია, რომ CCJE-ს აზრით უკეთესი მიდგომაა მართლმსაჯულების შეფასება მის კიდევ უფრო ფართო კონტექსტში, ანუ მართლმსაჯულების ურთიერთმიმართება სხვა ცვლადებთან (მოსამართლეები და ადვოკატები, სასამართლო და პოლიცია, პრეცედენტული სამართალი და კანონმდებლობა, და სხვა), რადგანაც მართლმსაჯულების სისტემის ხარვეზების უმეტესობა ამ სხვადასხვა მონაწილე მხარეებს შორის კოორდინაციის ნაკლებობითაა გამოწვეული. CCJE-ს მიაჩნია, რომ უაღრესად მნიშვნელოვანია ხაზი გაესვას ურთიერთკავშირს მართლმსაჯულების ხარისხსა და სათანადო ინფრასტრუქტურის და მხარდამჭერი პერსონალის არსებობას შორის.

40. იმ პირობებშიც კი, როდესაც თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიები სხვადასხვა მონაცემების მოძიების საშუალებას იძლევა, კვლავაც პრობლემად რჩება იმის განსაზღვრა, თუ რა ცვლადების გაზომვაა საჭირო, ამასთან ვინ და როგორ უნდა განახორციელოს შედეგების ინტერპრეტაცია.

41. რაც შეეხება მონაცემთა შეგროვებას, მოცემულ მომენტში ამასთან დაკავშირებით საზოგადოდ აღიარებული და შეთანხმებული კრიტერიუმები არ არსებობს. ეს იმ გარემოებითაა გამოწვეული, რომ მართლმსაჯულების აღსრულება არსებითად განსხვავდება წმინდად ადმინისტრაციული დავალებებისგან, რომლებიც სხვა საჯარო სამსახურებისთვისაა დამახასიათებელი, და რომელთა ფარგლებში შემუშავებულია და ეფექტურად ხორციელდება ინდიკატორების გამოყენებით შეფასება. აღსანიშნავია, რომ ის გარემოება, რომ რომელიმე სასამართლოს საშუალოდ უფრო მეტი დრო ესაჭიროება საქმის წარმოებისთვის, ან უფრო მეტი განუხილველი

საქმეები აქვს დაგროვებული, ვიდრე მეორე სასამართლოს, შესაძლებელია არ მიუთითებდეს იმაზე, რომ ეს სასამართლო ნაკლებად ეფექტურია, და პირიქით.

42. დამოუკიდებლად იმისა, თუ განვითარების რა ტენდენციები არსებობს ამ თვალსაზრისით, CCJE-ს მიაჩნია, რომ მართლმსაჯულების „ხარისხი“ არ უნდა იყოს გაიგივებული მართლმსაჯულების სისტემის „პროდუქტიულობასთან“. რაოდენობრივი მიდგომის გამოყენებით უფრო სისტემის მიერ მართლმსაჯულების აღსრულებასთან დაკავშირებით არსებული მოთხოვნის დაკმაყოფილების უნარი უნდა შეფასდეს სამართლებრივი სისტემის ზოგადი მიზნების გათვალისწინებით, ხოლო პროცესუალური მოქმედებების სისწრაფე ამ სისტემის ეფექტურობის მხოლოდ ერთ-ერთი შემადგენელი ელემენტია.

43. CCJE რეკომენდაციას იძლევა, რომ იმის გათვალისწინებით, რომ მოცემულ მომენტში შეუძლებელია საყოველთაოდ აღიარებულ კრიტერიუმებზე დაყრდნობა, ხარისხის ინდიკატორები სამართლის სფეროს პროფესიონალების ფართო კონცესუსის მიღწევის გზით მაინც უნდა იყოს შემუშავებული და სასურველია, რომ მოსამართლეების თვითრეგულირების მიზნით შექმნილმა დამოუკიდებელმა ორგანომ ცენტრალური როლი შეასრულოს „ხარისხთან“ დაკავშირებული მონაცემების განსაზღვრასთან და მონაცემების შეგროვების პროცედურასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების მიღებაში, აგრეთვე შედეგების შეფასებაში, ამასთან დაკავშირებული ინფორმაციის მიწოდებაში მართლმსაჯულების პროცესის მონაწილეებისთვის ინფორმაციული უკუგაცვლის მიზნით და კონფიდენციალურ საფუძველზე, ისევე როგორც შესაბამისი ინფორმაციის მიწოდებაში საზოგადოებისთვის. ასეთი ორგანოს მონაწილეობამ ზემოხსენებულ პროცესებში, შეიძლება დააბალანსოს ხარისხის შეფასების ჩატარების აუცილებლობა და ინდიკატორების თვალსაზრისით არსებული საჭიროებები და უზრუნველყოს შემფასებლის მიერ სასამართლოს დამოუკიდებლობის პატივისცემა.

44. ზოგადად სტატისტიკური მონაცემები, რომლებსაც სასამართლოები აგროვებენ, ეგზავნება ცენტრალური ხელისუფლების ორგანოს. ეს შეიძლება იყოს უზენაესი სასამართლო, იუსტიციის უმაღლესი საბჭო, იუსტიციის სამინისტრო ან ეროვნული სასამართლოების ადმინისტრაცია. მონაცემთა ყოველდღიური შეგროვების კუთხით სასამართლო რეგისტრატორებმა შეიძლება მნიშვნელოვანი როლი შეასრულონ. ზოგ შემთხვევებში კერძო სააგენტოები იღებენ მონაწილეობას ხარისხის ინდიკატორების იდენტიფიცირებაში და ხარისხის უზრუნველყოფის სისტემების შექმნაში.

45. სასამართლოების მიხედვით განხილულ და განხილვის სტადიაში მყოფ საქმებთან დაკავშირებული სტატისტიკური მონაცემების გამოქვეყნების პრაქტიკა, რომელიც ზოგ სახელმწიფოში არსებობს, კიდევ ერთი წინ გადადგმული ნაბიჯია სასამართლოების დატვირთვისთან დაკავშირებით გამჭვირვალების უზრუნველყოფის კუთხით. ამ სისტემის შემდგომი გაუმჯობესების მიზნით ასევე განხილული უნდა იყოს მოსამართლეებისა და მკვლევარებისთვის დაცული ინფორმაციის მიწოდების ფორმები.

46. ის ორგანო, რომელიც მონაცემების ცენტრალიზებულად შეგროვებაზეა პასუხისმგებელი, პერიოდულად ამ მონაცემებთან დაკავშირებით მონიტორინგს ახორციელებს. აღსანიშნავია, რომ ასეთ მონიტორინგს ყოველთვის არა აქვს პირდაპირი და დაუყოვნებელი ზეგავლენა სასამართლოების ორგანიზაციაზე, ან ადამიანური და მატერიალური რესურსების გამოყოფაზე.

47. CCJE-ს მიაჩნია, რომ მონაცემთა რეგულარული შეგროვება და მონიტორინგი სასამართლო სისტემის ინტერესებშია და შესაბამისი პროცედურები საშუალებას აძლევს სასამართლოებს ეფექტურად შეიტანონ ცვლილებები სასამართლოს ორგანიზაციულ ასპექტებში საქმეებით გადატვირთულობის მაჩვენებლების შესაბამისად.³ იმისთვის, რომ მიღწეული იყოს ამ საჭიროების დაბალანსება სასამართლო სისტემის დამოუკიდებლობასთან (კერძოდ მოსამართლეთა შეუცვლელობის პრინციპთან და მოსამართლის საქმისგან ჩამოცილების დაუშვებლობასთან), მიზანშეწონილია, რომ მონაცემთა შეგროვებაზე და მონიტორინგზე პასუხისმგებელი ორგანო CCJE-ს No.1 (2001) დასკვნის 37-ე და 45 პარაგრაფებში მოხსენიებული დამოუკიდებელი ორგანო იყოს. თუ მონაცემთა შეგროვებაზე და მონიტორინგზე სხვა კომპეტენტური ორგანო იქნება პასუხისმგებელი, სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ ეს ორგანო სახელმწიფო სექტორს ეკუთვნოდეს, რათა დაცული იყოს მართლმსაჯულების სისტემის საქმიანობის ამსახველი მონაცემების მართვასთან დაკავშირებული პოლიტიკური ინტერესები. აღსანიშნავია, რომ ასეთ დამოუკიდებელ ორგანოს უნდა გააჩნდეს შესაბამისი უფლებამოსილება იმისთვის, რომ სასამართლოების ორგანიზაციულ ასპექტებთან დაკავშირებით შესაბამისი ზომები გაატაროს მათი გადატვირთულობის ეფექტურად მართვის მიზნით.

48. მონაცემების ინტერპრეტაციასა და გავრცელებასთან მიმართებაში ეფექტური თანამშრომლობა უნდა იყოს უზრუნველყოფილი.

გ. განსახილველი საქმეების რაოდენობა და საქმისწარმოება

49. წინამდებარე ნაწილში განხილულია ის ღონისძიებები, რომლებიც სასამართლოებში განსახილველად დაგროვებული საქმეების რაოდენობის შემცირებას და სასამართლოებში შემოსული საქმეების უფრო ეფექტურად მართვას უწყობენ ხელს. CCJE ამ ორ საკითხს ერთობლიობაში განიხილავს,⁴ რადგანაც ისინი თანაბრად მნიშვნელოვანია სასამართლოების მიერ სამართლიან სასამართლო განხილვისთან დაკავშირებული ვალდებულებების გონივრულ ვადებში შესრულებისთან.

I. ზოგადი ნაწილი

³ იხილეთ ნაწილი „გ“, პარაგრაფი „ბ“.

⁴ განსახილველად დაგროვებული საქმეების რაოდენობასა და საქმეების მართვასთან დაკავშირებული საკითხები ევროპის მოსამართლეთა პირველ კონფერენციაზე იყო განხილული (იხილეთ ზემოთ პარაგრაფი 8).

50. სასამართლოების საქმეებით გადატვირთულობის შემცირებაზე მიმართულ ზომებს მიეკუთვნება ისეთი ზომები, რომლებიც მხოლოდ ამ მიზნის მიღწევას ემსახურება, ისევე როგორც ზომები, რომლებიც უფრო დამოუკიდებელი ხასიათისაა და სხვა მიზანსაც ემსახურება. რეკომენდაცია No. R (86) 12-ში ასახულია გარკვეული ღონისძიებები, რომლებიც სხვადასხვა მოცულობით ვრცელდება როგორც სისხლის, ასევე სამოქალაქო სამართლის სასამართლოებზე⁵. რეკომენდაცია No. R (87) 18⁶ და No. R (95) 12⁷ კონკრეტულად სისხლის სამართლის საქმეებზე ვრცელდება. მაგალითად, ისეთი ღონისძიებები, როგორცაა არა-სამოსამართლო დავალებების ჩამოცილება და დატვირთვის დაბალანსება, პირდაპირ ემსახურება სამუშაო დატვირთვის უფრო ეფექტურად გადანაწილებას. ისეთი მექანიზმი, როგორცაა მორიგება (იქნება ეს მორიგება მიღწეული თავად მხარეების მიერ, თუ მედიაციის გზით⁸) დამოუკიდებელი ღონისძიებაა, რომელიც ისეთ ღირებულებებს ეფუძნება, როგორცაა არჩევანის თავისუფლება და შეთანხმება, განსხვავებით სასამართლოს მიერ გარკვეული ზომების დაკისრებისა. ასევე, შეიძლება განხორციელდეს წვრილმანი დანაშაულის დეკრიმინალიზაცია, რაც ხელს შეუწყობს სასამართლოების დატვირთვის შემცირებას. ასეთი გადაწყვეტილება შეიძლება იმ დასკვნის შედეგი

⁵ მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია No. R (86) 12, შემუშავებული წევრი სახელმწიფოების საყურადღებოდ სასამართლოების საქმეებით ზედმეტად გადატვირთულობის შემცირების თაობაზე. რეკომენდაცია შემდეგ საკითხებს მოიცავს:

- (ა) მორიგების (ანუ, უფრო თანამედროვე ტერმინი რომ ვიხმაროთ, „მედიაცია“) პროცედურები, მათ შორის ადვოკატის ვალდებულება ხელი შეუწყოს მხარეების მორიგებას;
- (ბ) დავების არა-სასამართლო წესით გადაწყვეტის პროცედურები, მათ შორის არბიტრაჟი (და ასევე ომბუდსმენის მონაწილეობით დავების გადაწყვეტა, თუმცა ეს ცალსახად არ არის მითითებული რეზოლუციაში);
- (გ) მოსამართლის როლი დავების მორიგების გზით გადაწყვეტის ხელშეწყობაში;
- (დ) მოსამართლისგან არა-სამოსამართლო ფუნქციების ჩამოცილება;
- (ე) პირველი ინსტანციის სასამართლოს დონეზე საქმის ერთი მოსამართლის მიერ განხილვა (ნაცვლად მოსამართლეთა კოლეგიის მიერ განხილვისა);
- (ვ) სასამართლოების კომპეტენციების გადასინჯვა საქმეების დაბალანსებული გადანაწილების ხელშეწყობის მიზნით;
- (ზ) იურიდიული ხარჯების დაზღვევის ზეგავლენის შეფასება რათა დადგინდეს, თუ რამდენად უწყობს ხელს ეს მექანიზმი აშკარად დაუსაბუთებელი საჩივრების წარდგენას.

მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია No. R (94) 12, შემუშავებული წევრი სახელმწიფოების საყურადღებოდ მათი ვალდებულების თაობაზე უზრუნველყონ მოსამართლეებისთვის სათანადო სამუშაო პირობები, მათ შორის რეკომენდაციის მოთხოვნების დაცვით „გაატარონ შესაბამისი ზომები არა-სამოსამართლო ფუნქციების სხვა პერსონალზე დაკისრების ვალდებულების თაობაზე“.

⁶ მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია No. R (87) 18, შემუშავებული წევრი სახელმწიფოების საყურადღებოდ სისხლის სამართალწარმოების გამართვების თაობაზე.

⁷ მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია No. R (95) 12, შემუშავებული წევრი სახელმწიფოების საყურადღებოდ სისხლის სამართლის საქმეების მართვის საკითხებზე შეიცავს მთელ რიგ რეკომენდაციებს საქმეების რაოდენობის გაზრდასთან, გაუმართლებელ გაჭიანურებასთან, ბიუჯეტის უკმარისობასთან დაკავშირებული პრობლემების გადაჭრასთან და საზოგადოების და პერსონალის გაზრდილი მოლოდინის დაკმაყოფილებასთან დაკავშირებით; მოცემული საკითხები ასახულია რეკომენდაციის შემდეგ ნაწილებში: (I) მიზნების განსაზღვრა, (II) სამუშაო დატვირთვის მართვა, (III) ინფრასტრუქტურის მართვა, (IV) ადამიანური რესურსების მართვა (V) საინფორმაციო და საკომუნიკაციო სფეროს მართვა

⁸ იხილეთ წინამდებარე დასკვნის „დ“ ნაწილი.

იყოს, რომ გარკვეული კატეგორიის სამართალდამრღვევების (მაგ. არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევები) საქმეები სისხლის სამართლის სასამართლოს იურისდიქციის ფარგლებს გარეთ უნდა იყოს გადაწყვეტილი. ანუ, ამ ინიციატივების განმაპირობებელი მიზეზების ნათლად განსაზღვრა დაგვეხმარება მათი მიზანშეწონილობის დადგენაში.

51. CCJE იწყებს სხვადასხვა საკითხების მიმოხილვას, სადაც სისხლის და სამოქალაქო სამართლის პოზიციები შეიძლება იყოს განიხილული როგორც ერთად , ისე შედარების გზით.

(ა) სასამართლოს ადმინისტრირება

52. CCJE-მ სასამართლოების მართვის ორი ძირითადი მოდელის იდენტიფიცირება მოახდინა⁹. პირველი მოდელის შემთხვევაში მოსამართლეებს უმნიშვნელო, ან არანაირი პირდაპირი როლი არ ეკისრებათ სასამართლოების მართვაში. მათ შეუძლიათ უფრო მეტი დრო დაუთმონ თავისი სამოსამართლო ფუნქციების შესრულებას, ვიდრე არა-სამოსამართლო დავალებების შესრულებას, რისთვისაც შესაძლებელია ისინი არ იყვნენ შესაფერისი თავისი განათლების, გამოცდილების ან მიდრეკილების გამო. იმის მიუხედავად, რომ სასამართლოები ვერ იფუნქციონირებენ სათანადოდ, თუკი მოსამართლეებთან არ იქნება შეთანხმებული ადმინისტრაციული საკითხები, ბიუჯეტის მართვასთან, პერსონალის დაქირავებასთან, სასამართლოს შენობებთან და ინფრასტრუქტურასთან დაკავშირებულ გადაწყვეტილებებს მაინც ადმინისტრატორები იღებენ. დამოუკიდებლად იმისა, თუ რა სისტემას მიენიჭება უპირატესობა, სასამართლოების დაფინანსება ცენტრალური ბიუჯეტიდან უნდა ხდებოდეს, რადგანაც ასეთი სისტემა ხელს უწყობს მოსამართლეების დაცვას პოლიტიკური ზეწოლისგან, რაც შესასრულებელი მიზნების მიღწევის აუცილებლობითაა განპირობებული.

53. ამ მოდელის ნაკლოვანება იმაში მდგომარეობს, რომ იმის გათვალისწინებით, რომ სწორედ მოსამართლემ უნდა შეასრულოს სასამართლო სისტემის ძირითადი მიზანი, რაც საქმეების ეფექტურ და სამართლიან განხილვაში მდგომარეობს, მოცემული მოდელის პირობებში მათ უმნიშვნელო კონტროლი გააჩნიათ იმ გარემოზე, რომელშიც მათ ეს ფუნქციები უნდა შეასრულონ.

54. მეორე მოდელის შემთხვევაში სასამართლოს უფროსი მოსამართლე მონაწილეობას იღებს სასამართლოს მართვაში. მას გარკვეული დისკრეცია გააჩნია ბიუჯეტის ხარჯვასთან, პერსონალის დაქირავებასა და გათავისუფლებასთან, სასამართლოს შენობასა და მის ქონებასთან დაკავშირებით. მოცემული მოდელის ნაკლოვანებები და უპირატესობები პირველი მოდელის სარკისებური ანარეკლია: მოსამართლეებს ნაკლები დრო აქვთ მათი პირდაპირი მოვალეობების შესრულებისთვის და მათ ისეთი ფუნქციები ეკისრებათ, რომლისთვისაც ისინი თავისი განათლებით და გამოცდილებით არ არიან შესაფერისი. ასეთ შემთხვევაში

⁹ სასამართლოების დაფინანსებისა და მართვის საკითხებისადმი მიძღვნილი დასკვნა No. 2 (2001)-ის ნაწილი „გ“, პარაგრაფები 12-13.

უფრო მაღალია ალბათობა იმისა, რომ მოსამართლეები ხელისუფლებასთან პოლემიკაში აღმოჩნდებიან. მეორეს მხრივ, მოსამართლეებს მოცემული მოდელის პირობებში რეალური კონტროლი გააჩნიათ იმ გარემოზე, სადაც ისინი მართლმსაჯულებას ახორციელებენ და ისინი გავლენას ახდენენ სასამართლოს პოლიტიკასა და რესურსების განაწილებაზე.

55. ბევრ სასამართლოებში არსებობს სისტემები, რომლებიც ორი ზემოთხსენებული მოდელის შუალედურ ვარიანტს წარმოადგენენ. ამ თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ მოსამართლეების მოსაზრებები უნდა იყოს გათვალისწინებული თანამედროვე მართლმსაჯულების თაობაზე ხედვასა და მასთან დაკავშირებული ძირითადი საკითხების თაობაზე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში. CCJE ხაზგასმით საუბრობს, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია ეს.

(ბ) ცვლილებები სამუშაო დატვირთვის მოცულობაში

56. ზოგი სასამართლოების სამუშაო დატვირთვა დროთა განმავლობაში შეიძლება შემცირდეს, ან გაიზარდოს. ამას განაპირობებს დემოგრაფიული და სისხლის სამართლის დანაშაულის ფორმებში და ტენდენციებში მომხდარი ცვლილებები. ეს შეიძლება დროებითი მოვლენა იყოს. ასე მაგალითად, საზღვრისპირა რაიონში მდებარე სასამართლოში შეიძლება უკანონო იმიგრაციასთან დაკავშირებული საქმეების რაოდენობა მნიშვნელოვნად გაიზარდოს, ან აეროპორტთან ახლოს მდებარე სასამართლოში შეიძლება ნარკოტიკების შემოტანასთან დაკავშირებული საქმეების რაოდენობა გაიზარდოს.

57. ზოგ იურისდიქციაში მოსამართლეების დროებით საფუძველზე სხვა სასამართლოში გადაყვანა და/ან საქმეების გადაცემა სხვა სასამართლოსთვის შედარებით ადვილად შეიძლება განხორციელდეს. CCJE-ი მიესალმება ასეთ მოქნილობას, იმ პირობით, რომ მოსამართლეების დამოუკიდებლობა იქნება დაცული და მოსამართლის სხვა სასამართლოში გადაყვანა მისი თანხმობით უნდა განხორციელდეს. CCJE ხაზს უსვამს, რომ ამ პროცესში მართლმსაჯულების მისაწვდომობასთან დაკავშირებული პრაქტიკული საკითხები უნდა იყოს გათვალისწინებული. საზოგადოების და დავის მხარეების მოლოდინი იმაში მდგომარეობს, რომ საქმე შეძლებისდაგვარად ადგილობრივ დონეზე არსებულ სასამართლოში უნდა იყოს განხილული, რაც მათთვის უფრო მოსახერხებელია.

58. სხვა იურისდიქციებში საქმეზე მიმავრებული მოსამართლე თავიდანვე არის ცნობილი და მისი სხვა სასამართლოში გადაყვანა მხოლოდ მისი თანხმობითაა შესაძლებელი, ხოლო საქმის გადაცემა სხვა სასამართლოსთვის, თუკი ასეთი დაშვებულია, მხოლოდ მხარეების თანხმობითაა შესაძლებელი. მიუხედავად ამისა აღსანიშნავია, რომ ყველა სასამართლოში შეიძლება იყოს მექანიზმები, მაგ. ისეთი არჩევითი ორგანო, როგორცაა მოსამართლეთა პრეზიდიუმი, რომელიც უფლებამოსილია გადაწყვეტილება მიიღოს იმავე სასამართლოს ფარგლებში

საქმეებით ზედმეტად დატვირთული რომელიმე მოსამართლისგან საქმის მეორე მოსამართლისთვის გადაცემის თაობაზე.

59. თუ სასამართლოს სამუშაო დატვირთვა მუდმივად იცვლება, საჭირო იქნება სასამართლოს ზომასთან დაკავშირებული საკითხების გადასინჯვა, რაც განსაკუთრებით მეორე კატეგორიის იურისდიქციების შემთხვევაში დამახასიათებელია. წმინდად ეკონომიკური მოსაზრებებით განპირობებული მსგავსი გადაწყვეტილებები (განსაკუთრებით როდესაც საქმე ადგილობრივი სასამართლოს დახურვას შეეხება), შეიძლება წინააღმდეგობაში მოვიდეს მხარეების და საზოგადოების ინტერესთან, რომელიც იმაში მდგომარეობს, რომ სასამართლო ადვილად მისაწვდომი იყოს ადგილობრივ დონეზე. CCJE მოუწოდებს ქვეყნებს შესაბამისი კრიტერიუმები შეიმუშაონ, რათა ეს ინტერესები იყოს გათვალისწინებული და დაბალანსებული და მათ აგრეთვე უნდა უზრუნველყონ, რომ სასამართლოების სამუშაო დატვირთვის შესაბამისად მათი ადაპტირების პროცესში გატარებული ცვლილებები არ აყენებდეს ზიანს მოსამართლეების დამოუკიდებლობას.

60. CCJE სასამართლოების რესურსებით სათანადოდ აღჭურვის საკითხებს თავის No. 2 (2001) დასკვნაში, კერძოდ კი მე-4 და მე-5 პარაგრაფებში განიხილავს. მოსამართლეების ან საქმეების ერთი სასამართლოდან მეორე სასამართლოზე მიმაგრების შესაძლებლობა არ უნდა უწყობდეს ხელს რესურსების სტრუქტურული უკმარისობის მდგომარეობის შექმნას. ასეთი მოქნილობით არ შეიძლება ჩანაცვლდეს საჭირო მოსამართლეების რაოდენობა, რომელიც აუცილებელია არსებული და მოსალოდნელი სამუშაოს შესასრულებლად.

(გ) საქმის ერთი მოსამართლის მიერ განხილვა

61. სისხლის სამართლის საქმეებთან მიმართებაში რეკომენდაცია No. R (87) 18-ის მე-2 პარაგრაფის შესაბამისად საქმის ერთი მოსამართლის მიერ განხილვა იმ შემთხვევებშია დასაშვები, როდესაც „სამართალდარღვევის სიმძიმე ამის საშუალებას იძლევა“. მაგრამ როდესაც საქმე სერიოზულ სამართალდარღვევას შეეხება, და სამართალდამრღვევის თავისუფლების აღკვეთის საკითხი შეიძლება დადგეს, სამი ან მეტი მოსამართლისგან შემდგარი კოლეგიის მიერ ფაქტების დადგენა მნიშვნელოვანი დამცავი მექანიზმია იმისგან, რომ გადაწყვეტილება არ იყოს მიღებული ერთპიროვნულად პირის წინასწარი შეგონების ან ინდივიდუალური მოსაზრებების ზეგავლენით. გავრცელებული პრაქტიკის შესაბამისად, ნაკლებად მძიმე სამართალდარღვევებს უმეტესწილად ერთი მოსამართლე განიხილავს, ხოლო უფრო მძიმე სამართალდარღვევებს კი მოსამართლეთა კოლეგია განიხილავს, თუმცა სხვადასხვა ქვეყნებში საქმის სიმძიმის დიფერენცირების თვალსაზრისით ვითარება უარესად განსხვავებულია.

62. სამოქალაქო საქმეებთან მიმართებაში ანგლო-ამერიკული სამართლის სისტემის მქონე ქვეყნებში არსებული პრაქტიკის შესაბამისად, პირველი ინსტანციის სასამართლოების მოსამართლე ერთპიროვნულად განიხილავს საქმეს (ასეთი

მოსამართლეები გამოცდილი პრაქტიკოსები არიან და ისინი ამ მოვალეობების შესასრულებლად მოსამართლედ ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში მუშაობის შემდეგ ინიშნებიან). სხვა იურისდიქციებში, სადაც კარიერული მოსამართლეების სისტემა არსებობს (და ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა საფრანგეთი, სადაც *tribunaux de commerce*, ანუ კომერციული სასამართლო არ არის დაკომპლექტებული სამართლის სფეროს სპეციალისტებით ან მოსამართლეებით), პირველი ინსტანციის სასამართლოების დონეზე საქმეებს მაინც მოსამართლეთა კოლეგია განიხილავს, თუმცა ზოგადად სხვადასხვა ქვეყნებში ერთი მოსამართლის სისტემის უფრო ფართოდ გავრცელების ტენდენცია გამოიკვეთა.

63. მოსამართლეთა კოლეგია გარკვეულწილად მისი რომელიმე წევრების გამოცდილების ნაკლებობის კომპენსირების საშუალებას იძლევა. გარდა ამისა, კოლეგია მართლმსაჯულების ხარისხის შენარჩუნებას და ახალგაზრდა მოსამართლეებისთვის გამოცდილების გაზიარებას უწყობს ხელს. საკმაოდ რთულია ამ სისტემაზე უარის თქმა, რადგანაც წინააღმდეგ შემთხვევაში ახალგაზრდა მოსამართლე ან არა-მოსამართლე პირი ერთპიროვნულად განიხილავს საქმეს პირველი ინსტანციის სასამართლოში.

64. CCJE-ს მიაჩნია, რომ ქვეყნებმა ხელი უნდა შეუწყონ მოსამართლეთა ტრეინინგს და კარიერულ განვითარებას, რათა შესაძლებელი გახდეს პირველი ინსტანციის სასამართლოში საქმის ერთი მოსამართლის მიერ განხილვის დანერგვა, როდესაც ახალგაზრდა მოსამართლეები შესაბამისი გამოცდილებითა და უნარებით იქნებიან აღჭურვილი და კონკრეტული სამართალწარმოების ხასიათიდან გამომდინარე ეს მიზანშეწონილი იქნება.

(დ) მოსამართლის საქმიანობის მხარდაჭერა

65. CCJE-ი თავის დასკვნაში No. 2 (2001) აღნიშნავს, რომ მთელ რიგ ქვეყნებში მოსამართლეებს მათზე დაკისრებული მოვალეობების ეფექტურად შესრულებისათვის საჭირო რესურსები არ გააჩნიათ. CCJE-ი აღნიშნავს, რომ იმისთვის, რომ მოსამართლეებს არ დაეკისროს ისეთი ფუნქციების შესრულება, რომლებიც არ არიან პირდაპირ დაკავშირებული მათ სამოსამართლო საქმიანობასთან, აუცილებელია რომ მათ სამართლებრივ სფეროში შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე თანაშემწეები ჰყავდეთ („საქმის მწარმოებელი“ ან „რეფერენტი“), რომლებზეც მოსამართლე გარკვეული ფუნქციების და დავალებების დელეგირებას მოახდენს. ასეთი თანაშემწეები მოსამართლის ზედამხედველობის ქვეშ უნდა მუშაობდნენ. მაგალითად, თანაშემწეს შეიძლება დაევალოს კანონმდებლობისა და პრეცედენტული სამართლის კვლევა, მარტივი და სტანდარტული დოკუმენტების შედგენა, ადვოკატებთან და/ან საზოგადოებასთან ურთიერთობები და სხვა.

(ე) არასამოსამართლო საქმიანობა

66. CCJE-ი მხარს უჭერს იმ მოსაზრებას, რომ რეკომენდაცია No. R (86) 12-ის დანართში ჩამოთვლილი არასამოსამართლო საქმიანობა არ უნდა შედიოდეს

მოსამართლეების მოვალეობებში. მაგრამ აღსანიშნავია, რომ გარდა ამ ჩამონათვალში ასახული საქმიანობისა, მოსამართლეს მასზე დაკისრებული სამოსამართლეო ფუნქციების ჯეროვნად შესრულებაში შეიძლება მთელი რიგი სხვა მოვალეობები და საქმიანობები უშლიდეს ხელს, რომლებიც ასევე მის ფუნქციებში შედის. ასეთებს შორისაა სასამართლოს ადმინისტრაციასთან ურთიერთობები, როდესაც საკმარისი მხარდაჭერა ან დაფინანსება არ გამოიყოფა (იხილეთ პარაგრაფი „ა“), ან კერძო არბიტრის სტატუსით მოქმედება, რაც პრინციპში ქვეყნების უმეტეს ნაწილში ისედაც არ არის დაშვებული.

67. ხშირად ჟღერს კრიტიკა იმასთან დაკავშირებით, რომ მოსამართლეები დიდ დროს უთმობენ სხვადასხვა კომისიებში და მსგავს სტრუქტურებში წევრობასთან დაკავშირებულ საქმიანობას. არსებობს მოსაზრება, რომ „მოსამართლე მართლმსაჯულებას უნდა ახორციელებდეს“ და რომ სხვა საქმიანობა ამ ძვირფასი რესურსის ფუჭად კარგვაა.

68. CCJE-ს მიაჩნია, რომ საკითხის ასე მწვავედ დაყენება არ არის მართებული. თუ კომისია სამოსამართლეო საქმიანობასთან დაკავშირებულ მნიშვნელოვან ასპექტებს განიხილავს და მოსამართლეს თავისი წვლილის შეტანა შეუძლია ასეთი სტრუქტურის მუშაობაში, კომისიის შემადგენლობაში ყოფნასთან დაკავშირებით დახარჯული დრო ვერ ჩაითვლება ფუჭად დაკარგულ დროდ. გარდა ამისა, მოსამართლის სხვა სფეროს პროფესიონალებთან ერთობლივი მუშაობის შედეგად მისი თვალსაწიერი გაფართოვდება მთელ რიგ საკითხებზე, რომლებიც შეიძლება დაკავშირებული იყოს მის ძირითად საქმიანობასთან, მაგრამ მისი ჩვეული მუშაობის პროცესში მას ხშირად არ უწევდეს ამ საკითხებთან შეხება.

69. მეორეს მხრივ, არსებობს იმის რისკი, რომ მოსამართლეები ჩართული იყვნენ პოლიტიკური მიზეზების გამო შექმნილი საგამომიებო კომისიების მუშაობაში, რომლებიც გულისხმობენ გადაწყვეტილებების მიღებას ისეთ არასამართლებრივ საკითხებზე, რომლებიც მოსამართლის პირდაპირი კომპეტენციის და გამოცდილების ფარგლებს სცდება. მოსამართლეებმა გულდასმით უნდა გააანალიზონ რამდენად მიზანშეწონილია, რომ მათ თავისი უნარები და შესაძლებლობები მსგავსი ხასიათის საგამომიებო კომისიების მუშაობას დაახარჯონ და საკუთარი რეპუტაცია შესწირონ¹⁰.

(ვ) იურიდიული წარმომადგენლობა და იურიდიული ხარჯები

70. სისხლის სამართლის საქმეების შემთხვევაში მოპასუხის ერთ-ერთი უფლებაა ჰყავდეს მისი ინტერესების დამცველი, ან მისთვის უზრუნველყოფილი იყოს უფასო იურიდიული დახმარება მისი პოზიციის არსებითად შეფასების გარეშე. აღსანიშნავია, რომ პრობლემა იმაში მდგომარეობს, რომ სხვადასხვა ქვეყნებში იურიდიული დახმარების უზრუნველყოფა დამოკიდებულია საქმის ხასიათსა და დანაშაულის სიმძიმეზე, რასთან დაკავშირებითაც მიდგომები არსებითად

¹⁰ CCJE გულისხმობს თავის დასკვნა No. 3 (2002), სადაც განხილულია სამოსამართლეო ეთიკასთან დაკავშირებული საკითხები.

განსხვავდება. სამოქალაქო სამართალწარმოებასთან დაკავშირებით არსებობს იმის საფრთხე, რომ დავის დაფინანსების მეთოდების გამო შეიძლება წახალისებული იყოს აშკარად დაუსაბუთებელი დავები, ან ამ უფლებით ბოროტად სარგებლობა. აღსანიშნავია, რომ ასეთ მეთოდებს შორის მხოლოდ იურიდიული ხარჯების დაზღვევა არ მოიაზრება¹¹. ნებისმიერი სამართლებრივი სისტემის პირობებში არსებობს იმის ტენდენცია, რომ სამართლის სფეროს სპეციალისტები უფრო დაინტერესებული არიან ისეთ სფეროებში მუშაობაში, რომლებიც კარგად ანაზღაურებადია. უნდა დაინერგოს სათანადო კონტროლის სისტემები სასარჩელო მოთხოვნის არსებითი მხარის წინასწარ შეფასებისთვის და იურიდიული დახმარების უზრუნველყოფის დაუშვებლად მიჩნევისთვის იმ შემთხვევებში, თუ სასარჩელო განაცხადის არსებითი მხარის და/ან ფინანსური პრეტენზიის მოცულობის გამო არ არის გამართლებული ასეთი ხარჯების გაწევა¹².

II. სისხლის სამართალწარმოება

71. CCJE შემდეგ საკითხად განიხილავს ისეთ ასპექტებს, რომლებიც სისხლის სამართლებრივი მნიშვნელობისაა. ამასთან მიმართებაში იმთავითვე უნდა გავითვალისწინოთ სისხლის და სამოქალაქო სამართალწარმოებას შორის არსებული ორი ფუნდამენტალური განსხვავება:

(i) სამოქალაქო სამართალწარმოებაში პრაქტიკულად ყოველთვის ორი კერძო მხარე მონაწილეობს. საზოგადოებას გააჩნია ზოგადი ინტერესი, რომ უზრუნველყოფილი იყოს სამოქალაქო დავების ჯეროვნად განხილვა და გადაწყვეტა და მას არ აინტერესებს რომელიმე კონკრეტული საქმის შედეგი. სისხლის სამართალწარმოების შემთხვევაში საზოგადოება რეალურად არის დაინტერესებული ყოველი ცალკეული საქმის ჯეროვნად განხილვასა და გადაწყვეტაში და სამართალწარმოების შედეგში.

(ii) სამოქალაქო სამართალწარმოების დროს პროცესუალური გაჭიანურებების ან ხარვეზების შემთხვევაში შეიძლება დაკისრებული იყოს გარკვეული

¹¹ ამ ბოლო საკითხთან დაკავშირებით იხილეთ წინამდებარე დასკვნის 26-ე პარაგრაფი.

¹² მსგავსი პრობლემა იქმნება ისეთი მექანიზმების შემთხვევაში, როგორცაა პირობითი ანაზღაურება (რომელიც ამჟამად გაერთიანებულ სამეფოშია დაშვებული). მოცემული მექანიზმის შესაბამისად მოსარჩელე არ გადაუხდის ადვოკატს ჰონორარს თუ დავა მის სასარგებლოდ არ გადაწყდება, მაგრამ წაგებული მხარე ვალდებულია დაფაროს ეს ხარჯები და გადაუხადოს მოგებული მხარის ადვოკატებს დამატებით ჰონორარი, რომლის მოცულობა შეიძლება 100%-მდე იყოს. ასეთი შეთანხმებები შეიძლება ბოროტად იყოს გამოყენებული მომჩივანის მიერ, რომელსაც არ გააჩნია მისი ინტერესების სასამართლოში დაცვისთვის საჭირო სახსრები, რათა აიძულოს მოპასუხე დააკმაყოფილოს მისი მოთხოვნა, რადგანაც: (i) მოსარჩელე და მისი ადვოკატები არ არიან დაინტერესებული შეთანხმებას მიაღწონ ანაზღაურების გონივრული მოცულობის თაობაზე, და შეიძლება პირიქით, დაინტერესებული იყვნენ, რომ ანაზღაურების მოცულობა მაღალი იყოს; და (ii) გარდა იმ შემთხვევებისა, თუ მოსარჩელე იურიდიული ხარჯების დაზღვევას განახორციელებს, მოპასუხე, თუ იგი საქმეს მოიგებს, ვერ აინაზღაურებს დავის წაგებასთან დაკავშირებულ რაიმე ხარჯებს. ამჟამად ინგლისის სასამართლოები უფრო მკაცრად აკონტროლებენ ადვოკატის ანაზღაურების მოცულობას, რომელიც შეიძლება ასეთი შეთანხმებების ფარგლებში განისაზღვროს, ისევე როგორც იმ პირობებს, რომლებზე დაყრდნობითაც ასეთი შეთანხმებები შეიძლება გაფორმდეს.

ფინანსური სანქციები, ან უკიდურესი ზომის სახით - სარჩელი შეიძლება ამორიცხული იყოს განსახილველი საქმეების ნუსხიდან. სისხლის სამართალწარმოების შემთხვევაში ბრალდების მხარეს შეიძლება ფინანსური სანქციები დაეკისროს¹³, ხოლო უკიდურეს ვითარებებში შეიძლება ბრალდების მხარე დაითხოვონ. ბევრად უფრო რთულია მოპასუხეზე სანქციების დაკისრება გაჭიანურების, ან წესების დაუცველობის გამო, თუმცა ზოგ ქვეყნებში მოპასუხის ადვოკატს შეიძლება დაეკისროს მიზანშეუწონლად გაღებული ხარჯების ანაზღაურება. მოპასუხეს უმეტესწილად თავად არ გააჩნია დაკისრებული ფინანსური სანქციების გადახდისთვის საჭირო სახსრები. გარდა ამისა, არ არსებობს უკიდურესი ზომის სახით მისი საქმის ამორიცხვის შესაძლებლობა. სასამართლო ვერ დაადგენს, რომ მან საქმის სასამართლოს მიერ განხილვის უფლება დაკარგა, რადგანაც გარკვეული პროცესუალური მოთხოვნები არ დააკმაყოფილა.

72. CCJE ზემოთხსენებული ასპექტების გათვალისწინებით განიხილავს კონკრეტულ პრობლემებს.

(ა) სისხლის სამართლებრივი დევნის დისკრეციული უფლებამოსილება

73. რეკომენდაცია No. R (87) 18 ამკვიდრებს სისხლის სამართლებრივი დევნასთან დაკავშირებით დისკრეციული უფლებამოსილების პრინციპს „როდესაც წევრი სახელმწიფოების ისტორიული განვითარება და კონსტიტუციები ამას ითვალისწინებენ“, და ადგენს, რომ „იმ ქვეყნებში, სადაც კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს მიდგომებს, რომლებიც ამ მიზანს ემსახურება, ისინი უნდა იქნეს შემოღებული“. ქვეყნებში, რომლებიც ამ უკანასკნელ ჯგუფს მიეკუთვნებიან, პროკურორის (*ministère public*) ვალდებულებაში შედის სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება და მისი შეწყვეტა მხოლოდ მოსამართლეს შეუძლია.

74. რეკომენდაცია ადგენს, რომ ნებისმიერი გადაწყვეტილება სისხლისსამართლებრივი დევნის არ-დაწყების თაობაზე „კანონით უნდა იყოს გამყარებული“ (პარაგრაფი I.2), „განპირობებული უნდა იყოს გარკვეული ზოგადი საფუძვლებით, მაგალითად საჯარო ინტერესებით“ (პარაგრაფი II.4) და დისკრეციული უფლებამოსილება მხოლოდ იმ შემთხვევებშია დასაშვები, როდესაც „ბრალდების უფლებამოსილების მქონე ორგანოს პირის ბრალეულობაზე მიმანიშნებელი საკმარისი მტკიცებულებები გააჩნია“ (პარაგრაფი I.2). CCJE-ის შესაბამისად, მესამე წინაპირობა შემდეგნაირად უნდა იყოს ინტერპრეტირებული: თუ ბრალდებას არ გააჩნია პირის ბრალეულობის დამადასტურებელი საკმარისი მტკიცებულებები, დისკრეციული უფლებამოსილების საკითხი ვერ დადგება. მაგრამ იმ შემთხვევებში, თუ საკმარისი მტკიცებულებები (ჯერ) ვერ იქნა მოძიებული, CCJE-ის აზრით საგამოძიებო ორგანოები სამართალდარღვევის სიმძიმის, სხვა ფაქტორივი გარემოებების, სავარაუდო სამართალდამრღვევისა და დაზარალებული მხარის მდგომარეობის გათვალისწინებით, უფლებამოსილი უნდა იყვნენ მიიღონ

¹³ გასათვალისწინებელია, სხვადასხვა ქვეყნებში რამდენად თავსებადია ეს პროკურატურის საჯარო ხასიათთან.

გადაწყვეტილება იმის თაობაზე, რომ არ არის გამართლებული შემდგომი ძალისხმევების მიმართვა დამატებითი მტკიცებულებების მოძიებაზე.

75. რეკომენდაციაში ასევე ასახულია, რომ სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის თაობაზე გადაწყვეტილებასთან ერთად შეიძლება სავარაუდო სამართალდამრღვევის მიმართ მიღებული იქნას გაფრთხილება, ან მოთხოვნილი იქნას გარკვეული პირობების დაკმაყოფილება (ამ შემთხვევაში სავარაუდო სამართალდამრღვევის თანხმობაა საჭირო); გარდა ამისა, სისხლის სამართალსწარმოება არ უნდა იყოს მოაზრებული როგორც პირის მსჯავრდება და იგი არ უნდა იყოს ასახული პირის ნასამართლეობის თაობაზე ჩანაწერებში, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც იგი თავად აღიარებს თავის დანაშაულს; გარდა ამისა, ასეთი გადაწყვეტილება არ უნდა ახდენდეს ზეგავლენას დაზარალებულის უფლებაზე მიმართოს სხვა საშუალებებს რეპარაციის მიზნით. პრაქტიკაში, ქვეყნის უმეტესობაში გარკვეული ხარისხით დისკრეციული უფლებამოსილებაა გათვალისწინებული. სხვადასხვა ქვეყნებში არსებულ სისტემებს შორის არსებობს ერთი განსხვავება: ზოგ ქვეყნებში სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტა გარკვეული წინაპირობითაა შესაძლებელი, მაგალითად დაზარალებულისთვის კომპენსაციის გადახდის დაკისრების პირობით, ხოლო ზოგ ქვეყნებში სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტა შესაძლებელია, თუ მიჩნეული იქნა, რომ საჯარო ინტერესებში არ შედის დევნის გაგრძელება.

76. ამჟამად ევროპაში მოცემულ საკითხთან მიმართებაში სამი ძირითადი სტრუქტურა არსებობს:

(i) სისხლის სამართალსწარმოების უფლებამოსილების მქონე ორგანოს არ გააჩნია საქმის შეწყვეტის ან სამართალდამრღვევზე სანქციების/პირობების დაწესების უფლებამოსილება მაშინაც კი, თუ ბრალდების გამამყარებელი მტკიცებულებები არსებობს. ასეთ ორგანოების ფუნქციებში მხოლოდ საქმის მასალების სასამართლოსთვის მომზადება შედის.

(ii) სისხლის სამართალსწარმოების უფლებამოსილების მქონე ორგანოს დისკრეციული უფლებამოსილება გააჩნია მიიღოს გადაწყვეტილება სისხლის სამართლებრივი დევნის წამოწყების ან შეწყვეტის თაობაზე მაშინაც კი, როდესაც პირის ბრალეულობის დამამტკიცებელი საკმარისი მტკიცებულებები არსებობს.

(iii) სისხლის სამართალწარმოების უფლებამოსილების მქონე ორგანოს უფლება აქვს მიიღოს გადაწყვეტილება სისხლის სამართლებრივი დევნის წამოწყების, ან შეწყვეტის თაობაზე და საქმის სასამართლოსთვის გადაცემის ალტერნატივის სახით ასევე გააჩნია უფლებამოსილება სამართალდამრღვევის თანხმობით დააკისროს მას ჯარიმა, ან დაადგინოს დევნის შეწყვეტის პირობები. ამ უფრო ფართო უფლებამოსილებასთან დაკავშირებით სხვადასხვა ქვეყნებში სისხლისსამართლებრივ დევნაზე პასუხისმგებელი ორგანოების უფლებამოსილების ფარგლები ერთმანეთისგან განსხვავდება. ზოგ ქვეყნებში შეიძლება დადგენილი იქნას მთელი რიგი წინაპირობები, მათ შორის ფსიქოლოგიური კონსულტაციების გავლა და საზოგადოებრივი შრომა. სხვა ქვეყნებში მხოლოდ გარკვეული მოცულობის თანხის გადახდის ვალდებულების დაკისრებაა გათვალისწინებული.

77. CCJE მოუწოდებს სახელმწიფოებს, რომლებსაც არ გააჩნიათ სისხლის სამართლებრივი დევნის დისკრეციული უფლებამოსილების მსგავსი ან ექვივალენტური სისტემა, კვლევები ჩაატარონ მოცემული მიმართულებით, რათა რეკომენდაცია No. R (87) 18-ის მოთხოვნებთან შესაბამისობა იყოს უზრუნველყოფილი. CCJE-ს მიაჩნია, რომ თითოეულმა სახელმწიფომ უნდა განსაზღვროს, თუ რა როლი უნდა ეკისრობოდეს სასამართლოს განხორციელებული პროცესუალური ღონისძიებების სისწორის გადამოწმებაში, განსაკუთრებით როდესაც დაზარალებული მხარე ასაჩივრებს სისხლის სამართალწარმოების პასუხისმგებლობის მქონე ორგანოების მიერ საქმის წარმოების შეწყვეტას.

(ბ) გამარტივებული პროცედურები

78. პრაქტიკულად ყველა წევრ სახელმწიფოებში დანერგილია გამარტივებული პროცედურები, მაგალითად ადმინისტრაციული სამართალდარღვევებსა და ნაკლებად მძიმე დანაშაულთან მიმართებაში, თუმცა ასეთი პროცედურების ხასიათის და დაფარვის სფეროს თვალსაზრისით ქვეყნებს შორის დიდი განსხვავებები არსებობს. ასეთი პროცედურების დანერგვის დროს გათვალისწინებული უნდა იყოს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-5 და მე-6 მუხლის მოთხოვნები და ყოველთვის უნდა არსებობდეს ასეთი გზით მიღებული გადაწყვეტილებების სასამართლოში გასაჩივრების შესაძლებლობა.

(გ) თავის დამნაშავედ ცნობა და საპროცესო შეთანხმება

79. რეკომენდაცია No. R (87) 18 ამ პრინციპის დანერგვის თაობაზე რეკომენდაციას იძლევა. რეკომენდაციაში განხილულია სამართალწარმოების ადრეულ ეტაპზე ბრალის აღიარებით სასამართლოსთვის მიმართვა, რაც ზოგადი სამართლის (ანგლო-ამერიკული) მოდელის მქონე ქვეყნებისთვისაა დამახასიათებელი. მიუხედავად ამისა აღსანიშნავია, რომ ქვეყნების მცირე რაოდენობას გააჩნია ასეთი ხასიათის ფორმალიზებული სისტემა. არა-ანგლო-ამერიკული სამართლის მოდელის მქონე ბევრი ქვეყნისთვის საპროცესო შეთანხმება და ბრალის აღიარების შემთხვევაში სასჯელის შემცირება - ნამდვილ ანათემას წარმოადგენს. მიუხედავად ამისა, მთელ რიგ ქვეყნებში პირის მიერ ბრალის აღიარების შემთხვევაში დაჩქარებული

წარმოების სისტემაა დანერგილი. მოცემული სისტემა ფორმალური საპროცესო შეთანხმების მსგავსად მოქმედებს იმ განსხვავებით, რომ ნაკლები მტკიცებულებების წარდგენაა საჭირო და წარმოება ბევრად უფრო სწრაფად მიმდინარეობს.

80. საპროცესო შეთანხმების ფორმალიზებულ სისტემასთან მიმართებაში CCJE მის უპირატესობებისა (ანგლო-ამერიკული სამართლის სისტემის მიხედვით აღიარებული) და შესაძლებელი საფრთხეების იდენტიფიცირებას ანხორციელებს, რაც შემდეგში მდგომარეობს:

(i) თავის დამნაშავედ ცნობა

81. თუ მოპასუხე ოფიციალურად წარსდგება მოსამართლის წინაშე და ბრალს აღიარებს სამართალწარმოების ადრეულ ეტაპზე, ამ გზით დროის და სახსრების მნიშვნელოვანი დაზოგვაა შესაძლებელი. თუ ეს ფორმალიზებული სისტემის პირობებში ხდება, შეიძლება მოპასუხის დამცავი მექანიზმების ჩართვაც. პოლიციისთვის მიცემული აღიარება შეიძლება მიუღებელი მეთოდებით ყოფილიყო მოპოვებული. ბრალის სასამართლოს წინაშე აღიარება იმის გარანტიაა, რომ მიუღებელი გზებით აღიარების მოპოვებას ადგილი არ ჰქონია. აღსანიშნავია, რომ ადვოკატებს პროფესიული ვალდებულება აქვთ მოპასუხისგან დასტური მიიღონ იმის თაობაზე, რომ იგი ნამდვილად აღიარებს დანაშაულის შესაბამის სამართლებრივ ელემენტებს.

(ii) საპროცესო შეთანხმება

82. საპროცესო შეთანხმება ორ სხვადასხვა ფორმას მოიცავს: წაყენებული ბრალდების უფრო მსუბუქი ბრალდებით შეცვლის თაობაზე შეთანხმება (charge bargaining) და შეთანხმება დანაშაულისთვის გათვალისწინებულ სასჯელთაგან მსუბუქი სასჯელის მოთხოვნის თაობაზე (sentence bargaining).

83. წაყენებული ბრალდების უფრო მსუბუქი ბრალდებით შეცვლის თაობაზე შეთანხმება გულისხმობს ფორმალური ან არაფორმალური შეთანხმების მიღწევას ბრალმდებელთან იმის თაობაზე, რომ ბრალდება უარს იტყვის ერთი ან მეტი ბრალის წაყენებაზე მოპასუხის მიერ ჩადენილი სხვა დანაშაულს აღიარების სანაცვლოდ (მაგ, ნაკლებად მძიმე დანაშაულის აღიარება). ზოგადად ასეთი პროცედურა მოსამართლის მონაწილეობას არ მოითხოვს, თუმცა შესაძლებელია არსებობდეს დებულება, რომელიც მოსამართლის თანხმობას ითვალისწინებს. მოცემული მექანიზმის დადებითი მხარე იმაში მდგომარეობს, რომ თუ მოპასუხე თანახმაა ბინის მარცვის ათი ეპიზოდიდან ცხრა აღიაროს, ეფექტური მართლმსაჯულების ინტერესებში ვერ იქნება მარცვაში მეათე ბრალდების გამო სასამართლო პროცესის გამართვა უბრალოდ იმ მოსაზრების გამო, რომ ამ დანაშაულის დამადასტურებელი საკმარისი მტკიცებულებები არსებობს.

84. შეთანხმება დანაშაულისთვის გათვალისწინებულ სასჯელთაგან მსუბუქი სასჯელის მოთხოვნის თაობაზე ასევე რამოდენიმე ქვეყანაში არსებული პრაქტიკაა. აღსანიშნავია, რომ ანგლო-ამერიკული სამართლის ქვეყნებში მიჩნეულია, რომ

მნიშვნელოვანი საფრთხეები არსებობს, თუ ამ პროცესში მოსამართლე იქნება ჩართული. ეს საფრთხე იმაში მდგომარეობს, რომ მოპასუხე შეიძლება ზეწოლის ქვეშ აღმოჩნდეს და ისეთი დანაშაული აღიაროს, რაც მას რეალურად არ ჩაუდენია, რათა მისი საქმის განმხილველმა მოსამართლემ მას უფრო მსუბუქი სასჯელი შეუფარდოს.

(iii) სასჯელის შემსუბუქება

85. ეს განსხვავებული კონცეფციაა და იგი არ არის დამოკიდებული რაიმე შეთანხმების მიღწევაზე მოსამართლესთან ან პროკურორთან. მოცემული კონცეფციის არსი (რომელიც რამოდენიმე ქვეყანაშია დანერგილი) იმაში მდგომარეობს, რომ მოპასუხეს, რომელიც ბრალს აღიარებს, უფრო მსუბუქი სასჯელი შეეფარდება, ვიდრე თუ იგი არ აღიარებს დანაშაულს, და რაც უფრო ადრე მოხდება ბრალის აღიარება, მით უფრო მსუბუქი იქნება სასჯელი¹⁴.

86. ზოგისთვის შეიძლება ასეთი მიდგომა სრულიად მიუღებელი იყოს. ისინი იღავებდნენ, რომ მოპასუხემ ჩაიდინა ის, რაც ჩაიდინა და რომ ყველა დანაშაულისთვის, რომელიც პირს დაუმტკიცდება, შესაბამისი სასჯელი უნდა იყოს გათვალისწინებული, დამოუკიდებლად იმისა, პირმა ბრალი აღიარა თუ არა. ის არგუმენტი, რომ პირის მიერ თავის დამნაშავედ ცნობა იმაზე მიუთითებს, რომ იგი ინანიებს დანაშაულს, უმეტეს შემთხვევებში მცდარია. ზოგ შემთხვევებში შესაძლებელია პრინციპული სოციალური პასუხი არსებობდეს იმ სისტემებთან მიმართებაში, რომელთა პირობებში უმეტესწილად საქმის ზეპირი მოსმენა იმართება. თუ მთავარი მოწმე დაუცველია (განსაკუთრებით ბავშვები და სექსუალური ძალადობის მსხვერპლნი), მისთვის ზეპირი მოსმენა შეიძლება ტრავმის გამომწვევი იყოს. ასეთ შემთხვევებში მოპასუხის მიერ ბრალის აღიარების შედეგად აღარ არის ზეპირი მოსმენის ჩატარების საჭიროება და შესაბამისად, მოპასუხის ამ ქმედების შედეგად არიდებული იქნა, ან შემცირდა ის ზიანი, რომელიც წინააღმდეგ შემთხვევაში მოწმეს მიაღებოდა.

87. აღსანიშნავია, რომ გარდა ამ დაუცველი ჯგუფის წარმომადგენლებთან დაკავშირებული მცირე რაოდენობის საქმეებისა, ასეთი პასუხი არ არის მართებული. თუ პირს ბრალად წაეყენება ბინის ძარცვის რამოდენიმე ეპიზოდი მისი თითის ანაბეჭდებზე ან სხვა მეცნიერულად დადასტურებულ მტკიცებულებებზე დაყრდნობით, მაშინ მოწმეები, რომლებსაც მისი აღიარების შედეგად აღარ მოუწევს სასამართლოს წინაშე ჩვენების მიცემა, სწორედ ის პროფესიონალები არიან, რომლებმაც მტკიცებულებები მოიპოვეს. თავის დამნაშავედ ცნობის შემთხვევაში სასჯელის შემსუბუქების მექანიზმის დანერგვა იმიტომ არის მხარდაჭერილი, რომ ასეთი გზით: (i) უზრუნველყოფილი იქნება იმ სამართალდამრღვევისთვის თავისუფლების აღკვეთა, რომელმაც იცის, რომ იგი დამნაშავეა, მაგრამ წინააღმდეგ შემთხვევაში არანაირი სტიმული არ ექნება, რომ თავი დამნაშავედ სცნოს და სასამართლო პროცესზე იგი გააგრძელებს იმის მტკიცებას, რომ მას ეს დანაშაული არ ჩაუდენია იმის იმედით, რომ მისი ბრალეულობის დამადასტურებელი

¹⁴ ზოგადად ასეთ შემთხვევაში პატიმრობის ვადის ერთი მესამედით შეკვეცა, რომელიც პირს წინააღმდეგ შემთხვევაში შეეფარდებოდა.

მტკიცებულებები ან მოწმის ჩვენება არ იქნება მიჩნეული სარწმუნოდ მოსამართლის, ან ნაფიცი მსაჯულების მიერ; (ii) მოცემული მექანიზმი ხელს უწყობს წარმოების დაჩქარებას (და სხვა პროცესების გაჭიანურების თავიდან აცილებას, მაშინაც კი, როდესაც სასამართლო პროცესის სრულად ჩატარების შედეგად პირს თავისუფლების აღკვეთა შეეფარდებოდა. ეს ზოგადად საზოგადოებისთვის მნიშვნელოვან პრაგმატულ სარგებელს წარმოადგენს).

88. ნათელია, რომ თუ დაშვებული იქნება სასჯელის შეკვეცა, მაშინ გარკვეული დამცავი მექანიზმები უნდა იყოს დანერგილი. მოსამართლეები და ადვოკატები სიფრთხილით უნდა მოეკიდონ პირის მიერ ბრალის აღიარებას და უზრუნველყონ, რომ აღიარება ნებაყოფლობითი იყოს და პირი რეალურად აღიარებდეს თავის ბრალეულობას. მოსამართლეები არ უნდა იღებდნენ მონაწილეობას ადვოკატებსა და მოპასუხსებს შორის შემდგარ განხილვებში სასჯელის შემცირების შესაძლებლობის თაობაზე. გარდა ამისა, მოსამართლეს უნდა გააჩნდეს უფლება არ დაამტკიცოს ისეთი შეთანხმება, რომელიც შეიძლება არ იყოს სარწმუნო ან არ შედიოდეს საჯარო ინტერესებში.

89. CCJE-ის მიაჩნია, რომ ყველა წევრ სახელმწიფოებისთვის პირის მიერ თავის დამნაშავედ ცნობის შემთხვევაში სასჯელის შეკვეცის სისტემის დაუყოვნებლად დანერგვის რეკომენდაციის მიცემა არ იქნებოდა რეალისტური, მაგრამ CCJE რეკომენდაციას აძლევს ყველა ქვეყანას განიხილოს, თუ რატომ არ იქნება მიზანშეწონილი ასეთი სისტემის დანერგვა სისხლის სამართლის წარმოების პროცესში.

III. სამოქალაქო სამართალწარმოება

90. რეკომენდაცია No. R (84) 5-ში ასახულია „სამოქალაქო წარმოების ცხრა პრინციპი, რომლებიც სამოქალაქო სამართალწარმოების ფუნქციონირების გაუმჯობესებას შეუწყობენ ხელს“. მოცემული რეკომენდაცია უაღრესად მნიშვნელოვან პრინციპებს შეიცავდა, თუმცა ხშირ შემთხვევებში მათი განხორციელება არ ხდებოდა. CCJE-ს აზრით წევრი ქვეყნების მიერ მოცემული რეკომენდაციის განხორციელება, რეალური გარანტია იქნებოდა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლით დადგენილი ვალდებულების ჯეროვნად შესრულებისა, რომელიც სამოქალაქო წარმოების პროცესთან მიმართებაში „გონივრულ ვადაში სამართლიან და საჯარო სასამართლო განხილვას“ მოითხოვს.

91. ცხრა პრინციპში საქმეების წარმოების უფლებამოსილების ძირითადი ელემენტებია ასახული, რომლებიც CCJE-ს აზრით მოსამართლეებმა უნდა გაითვალისწინონ და განახორციელონ სამოქალაქო (მათ შორის ადმინისტრაციული) სამართალწარმოების დაწყებიდან მის დასრულებამდე, რათა უზრუნველყოფილი იყოს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის მოთხოვნებთან შესაბამისობა. შესაბამისად, CCJE უფრო დეტალურად შეაჯამებს და გააკეთებს კომენტარებს მოცემულ პრინციპებთან დაკავშირებით.

92. რეკომენდაციის 1-ლი პრინციპის შესაბამისად შემოთავაზებულია, რომ სამოქალაქო წარმოება „არაუმეტეს ორი მოსმენით“ უნდა შემოიფარგლოს, ანუ პირველი მოსმენა - წინასწარი მოსმენა და მეორე მოსმენა - მტკიცებულებების და არგუმენტაციის წარდგენის და თუ ეს შესაძლებელია, გადაწყვეტილების გამოტანის მიზნით, საქმის განხილვის გადავადების დაშვების გარეშე, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც „საქმესთან დაკავშირებით ახალი გარემოებები გახდება ცნობილი, ან სხვა გამონაკლისი და მნიშვნელოვანი გარემოებების არსებობის შემთხვევაში“; ასევე იმ მხარეებზე, მოწმეებზე და ექსპერტებზე სანქციების დაკისრების მიზნით, რომლებმაც არ დაიცვეს სასამართლოს მიერ დადგენილი ვადები, ან არ გამოცხადდნენ სასამართლოს მიერ საქმის განხილვაზე.

93. CCJE მოცემულ პრინციპს ზოგადი ჩარჩოს სახით განიხილავს. ზოგი სისტემის პირობებში მტკიცებულებების მიღება რამოდენიმე მოსმენით ხდება. სხვა სისტემების პირობებში, როდესაც დავა თავისი ხასიათით რთული და მოცულობითია, მისი განხილვა ვერ შემოიფარგლება მხოლოდ წინასწარი და საბოლოო მოსმენით. ყველაზე მნიშვნელოვანი ასპექტი იმაში მდგომარეობს, რომ მოსამართლე საქმის წარმოების დასაწყისიდანვე უნდა აკონტროლებდეს სამართალწარმოების ვადებს და მის ხანგრძლივობას, მკაფიოდ უნდა განსაზღვრავდეს პროცესუალური მოქმედებების თარიღებს და მას უფლება უნდა ჰქონდეს (და საჭიროების შემთხვევაში მზად იყოს გამოიყენოს ეს უფლება) უარი თქვას საქმის განხილვის გადადებაზე მაშინაც კი, თუ მხარეები ამ გადაწყვეტილებას არ ეთანხმებიან.

94. მე-2 პრინციპის შესაბამისად მოსამართლეს მხარეების მიერ პროცედურების ბოროტად გამოყენებაზე კონტროლის უფლება უნდა გააჩნდეს შესაბამის მხარეზე ან ადვოკატზე სანქციების დაკისრების გზით.

95. მე-3 პრინციპში თანამდეროვე სამართალწარმოების არსია განხილული: “სასამართლომ (...) აქტიური როლი უნდა შეასრულოს სამართალწარმოების დროულად განხორციელებაში და იმავდროულად პატივი უნდა სცეს მხარეების უფლებებს, მათ შორის მხარეებისადმი თანასწორი მოპყრობის უფლებას. კერძოდ, მას უნდა გააჩნდეს უფლებამოსილება საკუთარი ინიციატივით (proprio motu) მოსთხოვოს მხარეებს საჭირო განმარტებების მიწოდება, სასამართლოში პირადად გამოცხადება, სამართლებრივ ასპექტებთან დაკავშირებული საკითხის დაყენება და მტკიცებულებების წარდგენის მოთხოვნა, განსაკუთრებით ისეთ საქმეებთან მიმართებაში, რომლებიც მხარეების ინტერესების გარდა სხვათა ინტერესებსაც შეეხება. გარდა ამისა, მოსამართლეს უნდა ჰქონდეს უფლება ამორიცხოს მოწმე, რომლის ჩვენება სავარაუდოდ არ იქნება რელევანტური საქმისთვის; საქმის კონკრეტულ ფაქტთან დაკავშირებით შეზღუდოს მოწმეების რაოდენობა, თუ მისი აზრით ამდენი მოწმე ამ ფაქტთან დაკავშირებით არ არის საჭირო (...).”

96. მე-4 პრინციპი წინა პრინციპის დამატებას წარმოადგენს, რომლის შესაბამისადაც სასამართლოს, გარდა კანონით გათვალისწინებული შემთხვევებისა, უფლება უნდა გააჩნდეს მიიღოს გადაწყვეტილება იმის თაობაზე, წარმოება

წერილობით მტკიცებულებებზე დაყრდნობით განახორციელოს, თუ ზეპირი მოსმენის.

97. მე-5 პრინციპში ასახულია ის ასპექტი, რომელიც CCJE-ს აზრით საქმეების ეფექტური წარმოების უმნიშვნელოვანესი კომპონენტია: მხარეების სასარჩელო მოთხოვნისა და მტკიცებულებების ხასიათის წარმოების ადრეულ ეტაპზე ნათლად გამოკვეთა და გადაწყვეტილების გასაჩივრების საფუძვლად წარდგენილი ახალი ფაქტების დაშვებაზე უარის თქმა, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც მხარე ამ ფაქტების თაობაზე ვერ იქნებოდა ინფორმირებული პირველი სამართალწარმოების ეტაპზე (CCJE-ს წინადადებით, ფორმულირება უნდა იყოს შემდეგი: არსებობს გონივრული ვარაუდი იმისა, რომ მხარისთვის ეს ფაქტები ვერ იქნებოდა ცნობილი), ან რაიმე სხვა განსაკუთრებული მიზეზის არსებობის შემთხვევაში.

98. ზოგ ქვეყნებში დავების გადაწყვეტის მარეგულირებელი კანონმდებლობა ან ტრადიციები უფლებას აძლევს მხარეებს პრაქტიკულად ყოველგვარი შეზღუდვების გარეშე შესწორებები და დამატებები შეიტანონ თავიანთ სასარჩელო დოკუმენტებში და დამატებითი მტკიცებულებები წარადგინონ, სააპელაციო წარმოების ეტაპზე კი (იხილეთ ქვემოთ). CCJE-ს მიაჩნია, რომ ეს აღარ არის მისაღები და დადგა დრო, რომ ასეთი წესები და ტრადიციები გადაისინჯოს. მხარეებს უფლება აქვთ მათი სარჩელი ან დაცვის არგუმენტები „გონივრულ ვადაში იყოს განხილული სამართლიანი სასამართლოს მიერ“ და მათ არ უნდა ჰქონდეთ დამატებითი არგუმენტების და სხვადასხვა საქმეების განუსაზღვრელი პერიოდის განმავლობაში წარდგენის შესაძლებლობა, განსაკუთრებით კი სააპელაციო სასამართლის მიერ სარჩელის განხილვის ეტაპზე.

99. მე-6 პრინციპი მნიშვნელოვან მოთხოვნას შეიცავს, რომლის შესაბამისადაც „სამართალწარმოების დასრულების შემდეგ გადაწყვეტილება უნდა იყოს მიღებული, რომელიც მაქსიმალურად მკაფიო და ლაკონური უნდა იყოს. გადაწყვეტილებაში შეიძლება მითითებული იყოს კანონის ნორმები, რომლებზე დაყრდნობითაც იგი მიღებული იქნა, და იგი მკაფიოდ, ან სამართლებრივი ნორმით ნაგულისხმევი წესით (იმპლიციტურად) წყვეტდეს მხარეების პრეტენზიებთან დაკავშირებულ საკითხებს“. ზოგ სახელმწიფოებში ან სასამართლოებში ფორმალიზებული წესები არსებობს იმასთან დაკავშირებით, თუ წარმოების დასრულებიდან მაქსიმალურად რა ვადაში უნდა იყოს გადაწყვეტილება გამოტანილი. მე-7 პრინციპი („შესაბამისი ზომები უნდა იყოს გატარებული, რათა აღმოფხვრილი იქნას გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ არსებული სამართლებრივი საშუალებების ბოროტად გამოყენება“) წინამდებარე დასკვნაში ასახულ ძირითადი საკითხების ფარგლებს სცდება.

100. მე-8 პრინციპში ასახულია საქმის წარმოების გარკვეული ასპექტები, მათ შორის სპეციალური პროცედურები შემდეგ შემთხვევებთან მიმართებაში: (ა) სასწრაფო საქმეები; (ბ) გაუსაჩივრებელი საქმეები, ლიკვიდირებული სასარჩელო მოთხოვნები ან მცირე მოცულობის სასარჩელო მოთხოვნები. ასეთ პროცედურებს შორისაა:

“დავის დაწყების გამარტივებული მეთოდები; არ იმართება მოსმენა, ან მხოლოდ ერთი მოსმენა იმართება; ან (...) წინასწარი მოსამზადებელი მოსმენა იმართება; მხოლოდ წერილობით მტკიცებულებებზე დაყრდნობით წარმოება, ან მხოლოდ ზეპირი წარმოება (...); გარკვეული გამონაკლისების ან პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების საფუძვლის აკრძალვა ან შეზღუდვა; მტკიცებულებების წარსადგენის გადავადების დაუშვებლობასა, ან მოკლე ვადით გადავადებასთან დაკავშირებით უფრო მოქნილი წესები; სასამართლო ექსპერტის დანიშვნა (...); სასამართლოს აქტიური როლი საქმის განხილვისა და მტკიცებულებების მოთხოვნისა და მოსმენის თვალსაზრისით“.

101. მე-9 პრინციპში განხილულია „ყველაზე თანამედროვე ტექნიკური საშუალებებით სასამართლოს აღჭურვის“ საჭიროება. CCJE-ი ხაზს უსვამს, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია თანამედროვე ტექნოლოგიები და საშუალებები მოსამართლეების მიერ განსახილველი საქმეების ნუსხაში შეტანილ დავებთან დაკავშირებული დოკუმენტებისა და ვადების უფრო ეფექტურ მართვისა და კონტროლისთვის.

102. ამ პრინციპების შემუშავება იმითია განპირობებული, რომ არსებობს სამოქალაქო სამართალწარმოების გართულების და ხანგრძლივი პერიოდით გაჭიანურების ტენდენციის ჩამოყალიბების რისკი, და ასეთ შემთხვევაში შეუძლებელი გახდება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მუხლი 6 (1)-ის მოთხოვნების შესრულება რომელიმე კონკრეტულ საქმესთან/ეებთან მიმართებაში, ან სხვა შემთხვევებში დროულ და ეფექტურ წარმოებაზე არაპირდაპირ ზეგავლენას მოახდენს ის დრო და რესურსები, რომლებიც საჭირო იქნება მანამდე წარმოებაში მიღებული ზემოხსენებული საქმეების განსახილველად.

103. სახელმწიფოებმა ადეკვატური, მაგრამ არა უსასრულო მოცულობის რესურსები და დაფინანსება უნდა გამოიყონ სამოქალაქო და სისხლის სამართლის საქმეების წარმოებისთვის¹⁵. იქიდან გამომდინარე, რომ არც სახელმწიფოს, და არც მხარეებს გააჩნიათ შეუზღუდავი რესურსები, სასამართლოებმა როგორც ინდივიდუალური მოდავეების, ასევე ზოგადად სხვა დავების მხარეების ინტერესებში ეფექტური კონტროლი უნდა დაამყარონ დავის წარმოებაზე.

104. ინდივიდუალური საქმეების წარმოება „თანაზომიერად“ უნდა განხორციელდეს, რაშიც იგულისხმება, რომ წარმოება მხარეებს საშუალებას უნდა აძლევდეს მართლმსაჯულება აღსრულდეს, და იმავდროულად წარმოებასთან დაკავშირებით გაწეული ხარჯები თანაზომიერი უნდა იყოს დავის საგანისა და სასარჩელო მოთხოვნის მოცულობისა, და სამართალწარმოება ისე უნდა იყოს ორგანიზებული, რომ სასამართლოს დროის და რესურსების საკმარისი რაოდენობა დაეთმოს სხვა მოდავეების საქმეების განხილვას.

105. მხარეებს უფლება აქვთ სასამართლოს დროის და ყურადღების თანაზომიერი მოცულობით ისარგებლონ, მაგრამ როდესაც მოსამართლე გადაწყვეტილებას იღებს

¹⁵ Cf CCJE-ის დასკვნა No. 2 (2001).

იმის თაობაზე, თუ რა იგულისხმება ამ თანაბარზომიერ მოცულობაში, მან უნდა გაითვალისწინოს სხვა მხარეების საჭიროებები, მათ შორის ის ტვირთი, რომელიც სახელმწიფოს აწვება სასამართლო სისტემის დაფინანსებასთან დაკავშირებით, და იმ მხარეების ინტერესები, რომლებიც სასამართლო სისტემით სარგებლობენ.

106. სხვადასხვა სახელმწიფოებში სხვადასხვა ვითარებაა რეკომენდაცია No. R (84) 5-ში ასახული პრინციპების განხორციელების თვალსაზრისით. ბოლო წლების განმავლობაში სამოქალაქო სამართალწარმოების სფეროს სამართლებრივი რეფორმები სწორედ ამ მიმართულებით ხორციელდება. მოსამართლეების უფლებამოსილება სამოქალაქო წარმოების „ფორმალურ“ ასპექტებთან დაკავშირებით გაიზარდა, თუმცა რაც შეეხება არსებით მხარეს, აქ ცვლილებები არ მომხდარა. მაგალითად, მოსამართლეს არა აქვს უფლება საქმეს დაურთოს მატერიალური მტკიცებულებები, რომლებიც მხარეებს არ წარუდგენიათ. მიუხედავად ამისა აღსანიშნავია, რომ ზოგ წევრ სახელმწიფოში მოსამართლის უფლებამოსილებაში არ შედის გადაწყვეტილების მიღება იმის თაობაზე, პროცედურა წერილობითი თუ ზეპირი უნდა იყოს, ან როდის შეიძლება მიმართოს გამარტივებულ წარმოებას, და მას ასევე არა აქვს ვადების დადგენის უფლება, რადგანაც ეს საკითხები კანონმდებლობით რეგულირდება. CCJE-ს მიაჩნია, რომ მოსამართლის მიერ კონტროლის უფლებამოსილების და საქმის წარმოების დაჩქარებაზე ორიენტირებული ინიციატივის ასეთი შეზღუდვა არ არის შესაბამისობაში მართლმსაჯულების ეფექტურობის პრინციპთან.

107. CCJE მომდევნო ნაწილში განიხილავს გარკვეულ პროცედურებს, რომლებიც მოცემულ სფეროსთან დაკავშირებითაა მიღებული, ან შემოთავაზებული:

(ა) პროტოკოლები საქმის წარმოების დაწყებამდე

108. პროტოკოლები საქმის წარმოების დაწყებამდე (რომლებიც გაერთიანებულ სამეფოში შემუშავდა და დაინერგა) ისეთი ღონისძიებების გატარებას ადგენენ, რომლებიც წარმოების დაწყებამდე ხორციელდება. ასეთი პროტოკოლების შემუშავება მხარეების იმ წარმომადგენლების მიერ ერთობლივად ხდება, რომლებსაც კონკრეტული ხასიათის დავებთან დაკავშირებით შესაბამისი გამოცდილება გააჩნიათ (მაგ. ტრავმა ან სამედიცინო დაუდევრობა, მშენებლობის სფეროს დამზღვევები, იურისტები და დაინტერესებული სტრუქტურები). ასეთი პროტოკოლების მიზანია ინფორმაციის და მტკიცებულებების გაზიარების გზით ისეთი საკითხების იდენტიფიცირება, რომლებიც საშუალებას მისცემს მხარეებს თავი აარიდონ სასამართლო წესით დავის განხილვას და მიაღწიონ მორიგებას. თუ მორიგება ვერ იქნება მიღწეული, ასეთი მექანიზმი უზრუნველყოფს, რომ მხარეები ბევრად უფრო უკეთესად დააკმაყოფილებენ სამართალწარმოებასთან დაკავშირებით დადგენილ ვადებს, როდესაც იგი დაიწყება. სასამართლომ შეიძლება გარკვეული სანქციები დააკისროს მხარეებს საქმის წარმოების დაწყებამდე პტოროკოლის მოთხოვნების შეუსრულებლობის გამო.

(ბ) საქმის წარმოების დაწყებამდე ინფორმაციის გამჟღავნება

109. ეს დავის განხილვასთან დაკავშირებული ერთ-ერთი მექანიზმია, რომელიც საშუალებას აძლევს სასამართლოს დავის დაწყებამდე მომავალ მოდავე მხარეს დაავალოს დოკუმენტების გამჟღავნება იმ შემთხვევებში, როდესაც მოსამართლე ამას მიზანშეწონილად მიიჩნევს, რაც მთელ რიგ სხვა მიზეზებთან ერთად შეიძლება იმითი იყოს განპირობებული, რომ მომავალ მოდავე მხარეს უკეთესი წარმოდგენა ჰქონდეს იმის თაობაზე, თუ რამდენად გამართლებულია წარმოების დაწყება არსებული გარემოებების გათვალისწინებით, ან დავის მეგობრული მორიგების გზით გადაწყვეტის თაობაზე მიიღოს უფრო უკეთ ინფორმირებული გადაწყვეტილება.

(გ) დამცავი ღონისძიებები

110. აუცილებელია საჭიროების შემთხვევაში უზრუნველყოფილი იყოს დამცავი ღონისძიებები, რაც სამართალწარმოების ადრეულ ეტაპზე უნდა იყოს ხელმისაწვდომი, ან ზოგ შემთხვევებში, სამართალწარმოების დაწყების თაობაზე მოპასუხის შეტყობინებამდეც, წინააღმდეგ შემთხვევაში ასეთი ზომები აზრს კარგავს.

111. არსებობს დამცავი ღონისძიებების ფართო არჩევანი. შეიძლება ეს ზომები სამ ძირითად კატეგორიად დავაჯგუფოთ:

- (i) ღონისძიებები, რომლებიც მიმართულია აღსრულების უზრუნველყოფაზე, მაგ. აქტივების დაყადაღების ან „გაყინვის“ განჩინება;
- (ii) დროებითი უზრუნველყოფის ღონისძიებები (მაგალითად, საოჯახო დავებთან დაკავშირებით); და
- (iii) საბოლოო გადაწყვეტილების გამოტანამდე გასატარებელი ღონისძიებები.

112. ბევრ ქვეყნებში მოსარჩელემ უნდა წარადგინოს უფლების არსებობის მტკიცება (*fumus bonis iuris*) და ასევე იმ რისკის დამადასტურებელი მტკიცება, რომ ასეთი ღონისძიების გატარების გარეშე საბოლოო გადაწყვეტილება ვერ აღსრულდება (*periculum in mora*- *დაყოვნების საფრთხე*). შესაბამისი ღონისძიების გატარების ბრძანება მეორე მხარის მოსმენის გარეშე შეიძლება იყოს მიღებული (*ex parte* - მეორე მხარისათვის შეტყობინების გარეშე), მაგრამ ასეთი ბრძანების გაცემის შემდეგ მოპასუხეს უფლება აქვს, რომ მისი მოსაზრებები სასამართლომ მოისმინოს, რის შემდეგაც ღონისძიების აღსრულების ბრძანება ძალაში დარჩება, ან გაუქმდება.

113. სასამართლო აკრძალავს წარმოადგენს კიდევ ერთ ღონისძიებას, რომელიც წევრ სახელმწიფოებში ფართოდაა გავრცელებული (ზოგჯერ იმ შემთხვევებშიც, როდესაც სასარჩელო მოთხოვნა მხოლოდ დოკუმენტებითაა გამყარებული). მოცემული ღონისძიების მიზანია დავასთან დაკავშირებულ გარკვეულ ასპექტებთან მიმართებაში დროებითი ზომების გატარება. ანგლო-ამერიკული სამართლის მოდელის მქონე ქვეყნებმა შეიმუშავეს ინსტრუმენტი, რომელსაც „ენტონ პილერის ბრძანება“ ეწოდება, რომლითაც სასამართლო უფლებამოსილია გასცეს ბრძანება მოპასუხის ხელთ არსებული დოკუმენტური ან სხვა სახის მტკიცებულებების ამოღების მიზნით ჩხრეკის ჩატარების თაობაზე, რომლებსაც მოპასუხე წინააღმდეგ

შემთხვევაში გადამალავდა ან გაანადგურებდა. შესაბამისი საგამომიებო ღონისძიებების ჩატარების ბრძანება, ანუ “*Mesures d’instruction*” in futurum“- მსგავსი ფუნქციის მქონე მექანიზმია, რომელიც საფრანგეთსა და მთელ რიგ სხვა ქვეყნებში გამოიყენება.

(დ) სამართალწარმოების დაწყება

114. წევრ სახელმწიფოებში წარმოების დაწყების გამარტივების სხვადასხვა მეთოდია დანერგილი (მათ შორის ელექტრონული გზით). აღსანიშნავია, რომ წარმოების დაწყების ტრადიციულ მეთოდებში არსებული განსხვავებების გამო რთული ხდება გამარტივებული წარმოების ეფექტურობის შედარება. მაგალითად, ზოგ ქვეყნებში დავის დაწყება სასამართლოში მიმართვით და სასამართლოს მიერ გარკვეული ზომების გატარებით იწყება, მაშინ როდესაც სხვა ქვეყნებში მოსარჩელემ უნდა შეატყობინოს მოპასუხეს თავისი სასარჩელო განაცხადის სასამართლოსთვის წარდგენის განზრახვის თაობაზე, მანამდე, სანამ სასამართლოს მიმართავს. იმ სახელმწიფოებში, სადაც ეს უკანასკნელი მექანიზმია გათვალისწინებული, გამარტივება შეიძლება უბრალოდ ამ ნაბიჯის გაუქმებას გულისხმობდეს.

(ე) მხარეების მოთხოვნისა და პოზიციების იდენტიფიცირება

115. CCJE-მ უკვე ხაზი გაუსვა ამ ასპექტს, როდესაც რეკომენდაცია No. R (85) 5-ში ასახული მე-5 პრინციპი განიხილა ზემოთ. საქმეების ეფექტური მართვისთვის უაღრესად მნიშვნელოვანია, რომ სამოქალაქო დავის მხარეებმა მკაფიოდ და რაც შეიძლება დროულად განსაზღვრონ დავასთან დაკავშირებული მოთხოვნები და პოზიციები. დავის მხარეებს არ უნდა მიეცეთ საქმეში და მტკიცებულებებში ცვლილებების და დამატებების შეტანა საკუთარი სურვილის მიხედვით ნებისმიერ დროს. აღნიშნული მხოლოდ მოსამართლის მიერ გაცემული ნებართვით უნდა ხორციელდებოდეს, იმაზე დამოკიდებულებით, თუ სამართალწარმოების რა ეტაპზეა საქმე, დამატებების და ცვლილებების შეტანაზე შეიძლება უარი იქნეს ნათქვამი იმის გათვალისწინებით თუ რა ზეგავლენას მოახდენენ ასეთი ცვლილებები და დამატებები მხარეებზე.

(ვ) გამარტივებული წარმოება

116. მოცემულ სფეროსთან დაკავშირებული ტერმინოლოგიის თვალსაზრისით დიდი განსხვავებები არსებობს. ყველა სახელმწიფო სხვადასხვაგვარად აღიქვამს შემოკლებულ (სამერულ) , გამარტივებულ და დაჩქარებულ წარმოებას. ზოგ ქვეყნებში გამარტივებულ წარმოებად ითვლება პროცედურა, რომლის შედეგსაც არა აქვს საბოლოო გადაწყვეტილების ძალა (*res judicata*), ან როდესაც მანამდე არსებული პროცედურით გათვალისწინებული გარკვეული ეტაპები გაუქმდა ან გამარტივდა, ხოლო დაჩქარებულ წარმოებად მიჩნეულია ისეთი წარმოება, როდესაც ჩვეულებრივ პროცედურასთან შედარებით წარმოების ვადები შემოკლებულია. ზემოხსენებული მექანიზმების გარკვეული მახასიათებლები შეიძლება ემთხვეოდეს, და შესაბამისად, ზოგი პროცედურა შეიძლება იმავდროულად შემოკლებული (სამერული), გამარტივებული და დაჩქარებული წარმოების კომბინაციას წარმოადგენდეს.

117. ანგლო-ამერიკული სამართლის ქვეყნებში ტერმინი „სუმარული წარმოება“ მოიცავს როგორც გამარტივებულ, ასევე დაჩქარებულ წარმოებას, რომლის შედეგად მიღებული გადაწყვეტილება საბოლოოა (*res judicata*), თუმცა არსებობს დროებითი განჩინების მიღების მექანიზმი, ანუ პროცედურა, რომლითაც სასამართლო, თუ იგი დარწმუნდება, რომ მოპასუხეს ვალის ან ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება დაეკისრება, უფლებამოსილია მიიღოს განჩინება, რომლითაც იგი დააკისრებს მოპასუხეს გადაუხადოს მოსარჩელეს მის მიერ მოთხოვნილი მოცულობის გარკვეული ნაწილი „გონივრულ ფარგლებში“. თუ სასამართლო განხილვის ეტაპზე მოსარჩელე წარმატებით ვერ დაამტკიცებს თავისი სასარჩელო მოთხოვნის მართებულობას, იგი ვალდებული იქნება დაუბრუნოს მოპასუხეს მის მიერ წინასწარ გადახდილი თანხა მასზე დარიცხული პროცენტებით.

118. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სამოქალაქო სამართლის ორი პროცედურა: i) დავალიანების გადახდევინების შესახებ ბრძანება (გადახდის ბრძანება - *Mahnverfahren, injonction de payer*); ii) *référé* ან, ნიდერლანდებში, *kort geding* (*გამარტივებული წარმოება*):

(i) გადახდის ბრძანება (or *Mahnverfahren*) წარმოადგენს პროცედურას, რომელიც განსაკუთრებით მიზანშეწონილია გაუსაჩივრებელი ფულადი დავალიანების არსებობის შემთხვევაში. მოსარჩელის განცხადების საფუძველზე სასამართლო გადახდის ბრძანებას გასცემს მეორე მხარის მოსმენის გარეშე. ზოგ ქვეყნებში საჭიროა დოკუმენტური მტკიცება იმისთვის, რომ სასამართლომ გადახის ბრძანება გასცეს, ხოლო სხვა ქვეყნებში, კი საკმარისია მოსარჩელის განცხადება. თუ მოპასუხე საპასუხო მოქმედებებს არ მიმართავს სასამართლოს მიერ დადგენილი ვადის განმავლობაში, გადახდის ბრძანება ექვემდებარება აღსრულებას, მსგავსად ნებისმიერი განჩინებისა. თუკი მოპასუხე აღძრულ პრეტენზიას დაუსაბუთებლად მიიჩნევს და შესაგებელს წარადგენს, მოსარჩელემ საერთო სასარჩელო წარმოების წესით უნდა დაიბრუნოს დავალიანება. მოვალის დუმილის გამო გადახდის საწყისი ბრძანება გადაიქცევა *res judicata* ძალის მქონე სასამართლო გადაწყვეტილებად, რომელიც ექვემდებარება აღსრულებას. ზოგ ქვეყნებში მოცემული პროცედურა საქმის მწარმოებლის კომპტენეციაში შედის. ეს წერილობითი პროცედურაა, რომელიც მთელ რიგ ქვეყნებში ელექტრონული გზით ხორციელდება. ბევრი საქმე სწორედ ასეთი გზით წყდება.

(ii) პროცედურა *référé*, ანუ *სხვანაირად kort geding* საშუალებას აძლევს მოსამართლეს გადაწყვეტილება მიიღოს ნებისმიერ საკითხთან დაკავშირებით მხარეების მოსმენის შემდეგ და საკმაოდ შეზღუდული მტკიცებულებების საფუძველზე, რომელთა წარდგენაც მხარეებმა მოახერხეს სასამართლოს მიერ დადგენილ მოკლე ვადაში. გადაწყვეტილების გამოტანა მოსმენის დასრულებისთანავე, ან მისი დასრულებიდან მოკლე პერიოდში ხდება. გადაწყვეტილება აღსრულებას ექვემდებარება, მაგრამ მას არა აქვს *res judicata* ძალა. მხარე უფლებამოსილია წამოიწყოს პროცედურა არსებით მხარესთან დაკავშირებით, მაგრამ თუ იგი არ მიმართავს ამ პროცედურას, *référé* გადაწყვეტილებით მოხდება მხარეების უფლებებისა და ვალდებულებების დადგენა.

შესაბამისად, ხშირად პროცედურა არსებით მხარესთან დაკავშირებით არც კი იმართება. *référé* პროცედურის მნიშვნელობის გამო, გადაწყვეტილებების მიღება გამოცდილი მოსამართლის (ხშირად, სასამართლოს თავმჯდომარის) უფლებამოსილებაში შედის. პრაქტიკაში, *référé* პროცედურა სასამართლოს საქმეებით გადატვრთულობის შემცირებას და ზოგი სახელმწიფოების საერთო წესით სამოქალაქო წარმოებისათვის დამახასიათებელი გაჭიანურების თავიდან არიდებას უწყობს ხელს.

(ზ) სასამართლოს შუალედური (ნაწილობრივი) გადაწყვეტილება

119. “ნებისმიერ საკითხთან დაკავშირებით ცალკე გადაწყვეტილების გამოტანის“ უფლება უაღრესად მნიშვნელოვანია. მაგალითად, CCJE-ს აზრით სამართალწარმოების საწყის ეტაპზე იურისდიქციასთან დაკავშირებულ საკითხებზე ცალკე გადაწყვეტილება უნდა იყოს გამოტანილი. ასეთი გზით შესაძლებელი ხდება არასაჭირო, ხარჯებთან დაკავშირებული და დროში გაწეილი პაექრობისა და საქმის არსებითი მხარის შესწავლისგან თავის არიდება. მაგრამ აღსანიშნავია, რომ მთელ რიგ ქვეყნებში შუალედური გადაწყვეტილების მიღების პრაქტიკა არ არსებობს, ხოლო ზოგ ქვეყნებში, ასეთი გადაწყვეტილება შეიძლება მხოლოდ მას შემდეგ იყოს გასაჩივრებული, როდესაც პირველი ინსტანციის სასამართლო საქმის დარჩენილ ნაწილთან დაკავშირებით მიიღებს გადაწყვეტილებას.

120. CCJE-ი ხაზს უსვამს, რომ ისეთი საკითხების შერჩევა, რომლებთან დაკავშირებითაც შუალედური გადაწყვეტილების გამოტანა შესაძლებელი, უაღრესი სიფრთხილით უნდა მოხდეს. არსებობს იმის რისკი, რომ შუალედური საკითხის გადაწყვეტის (ან მიღებული გადაწყვეტილების გასაჩივრების) მიზნით შეიძლება ძალისხმევა, დრო და ხარჯები იყოს გაღებული, როდესაც უფრო მარტივი და სწრაფი იქნებოდა საქმის დარჩენილ ასპექტებთან დაკავშირებით გადაწყვეტილების მიღება. CCJE იძლევა რეკომენდაციას, რომ ზემოხსენებული დათქმის გათვალისწინებით, დაინერგოს შუალედური გადაწყვეტილებების პროცედურა, და დაშვებული იყოს ასეთი გადაწყვეტილების დაუყოვნებელი გასაჩივრება.

121. გასაჩივრებით გამოწვეული გაჭიანურებების თავიდან აცილების მიზნით საჭიროა არსებობდეს მექანიზმი, რომელიც პირველი ინსტანციის ან სააპელაციო სასამართლოსთვის მიმართვას და გადაწყვეტილების დაუყოვნებელი გასაჩივრების უფლების მიღებას გაითვალისწინებდა, და/ან დაინერგებოდა სწრაფი გასაჩივრების სისტემა.

(თ) მტკიცებულებები და დოკუმენტაცია

122. სახელმწიფოების უმეტესობას საკმაოდ მოქნილი წესები აქვთ მტკიცებულებებთან დაკავშირებით. დამცავი ღონისძიებებისა და გამარტივებული წარმოების შემთხვევაში არ არის სავალდებულო, რომ გადაწყვეტილება ამომწურავ მტკიცებულებებზე დაყრდნობით იყოს მიღებული. კონტინენტური ევროპის სამართლის ქვეყნებში დამცავი ღონისძიებების დანიშვნის მოთხოვნის შემთხვევაში,

მოსარჩელემ მხოლოდ აღძრული მოთხოვნის უფლების მტკიცება უნდა წარადგინოს (*prima facie* მტკიცებულებები), ხოლო ანგლო-ამერიკული სამართლის ქვეყნებში მოსარჩელემ უნდა წარადგინოს ფაქტობრივი გარემოებები, რომლებიც სარჩელის საფუძველს წარმოადგენენ.

123. ანგლო-ამერიკული სამართლის ქვეყნებსა და კონტინენტური ევროპის სამართლის ქვეყნებს შორის არსებობს დიდი სხვაობა დოკუმენტური მტკიცებულებების გამჟღავნებასთან დაკავშირებული მოთხოვნების თვალსაზრისით. პირველ შემთხვევაში, დავის მხარეებმა ნებაყოფლობით უნდა გაუმჟღავნონ ერთმანეთს შესაბამისი დოკუმენტაცია (ანუ, დოკუმენტები, რომლებზე დაყრდნობითაც მხარე თავისი მოთხოვნით გამოდის, ან რომლებიც არსებით ზეგავლენას ახდენენ მის საქმეზე, ან მოწინააღმდეგე მხარის პოზიციას ამყარებენ). მოთხოვნა, რომლის შესაბამისადაც მხარე ვალდებულია გაუმჟღავნოს მეორე მხარეს როგორც თავის სასარგებლოდ, ასევე საწინააღმდეგოდ მეტყველი დოკუმენტაცია, მნიშვნელოვანი სტიმულია იმისთვის, რომ მხარეებმა მორიგებას მიაღწიონ ამ მტკიცებულებების გამჟღავნებამდე, ან გამჟღავნების შემდეგ. გარდა ამისა, ეს სასამართლო პროცესზე ფაქტების დადგენას უწყობს ხელს.

124. მიუხედავად ამისა უნდა აღინიშნოს, რომ მოცემული პროცედურა ეყრდნობა მხარეების და მათი ადვოკატების კეთილსინდისიერებას დოკუმენტების წარდგენასთან მიმართებაში, და იგი ასევე დაკავშირებულია იურიდიული მომსახურების გაწევის ხარჯებთან და სხვა ხარჯებთან, რომლებიც დოკუმენტების მოძიებასა და წარდგენასთანაა დაკავშირებული. შესაბამისად, მოცემული მექანიზმის გამოყენება მიზანშეწონილია უფრო დიდი და რთული დავების შემთხვევაში.

125. მთელ რიგ ქვეყნებში (განსაკუთრებით კონტინენტური ევროპის სამართლის სისტემების მქონე ქვეყნებში) მხარისთვის იმ დოკუმენტების მისაწვდომობა, რომლებსაც მეორე მხარე განაგებს, და რომლებზეც დაყრდნობას იგი არ აპირებს, მხოლოდ იმ შემთხვევაში არის მისაწვდომი, თუ იგი მოითხოვს ორდერს, რომელიც მეორე მხარეს ამ დოკუმენტების მიწოდებას დააკისრებს. ეს გულისხმობს, რომ მხარემ, რომელიც ასეთი ორდერის გაცემას მოითხოვს, წინასწარ უნდა იცოდეს ასეთი დოკუმენტების არსებობის შესახებ და მისი იდენტიფიცირება უნდა შეეძლოს, რაც ყოველთვის არ არის შესაძლებელი.

(ი) საქმის წარმოების უფლებამოსილება

126. საქმეების ეფექტური წარმოება და მართვა სამოქალაქო სამართალწარმოების უმნიშვნელოვანესი ასპექტია. მოსამართლეს მხარეებთან კომუნიკაციისა და ინსტრუქციების წერილობით ფორმაში მიწოდების უფლება უნდა გააჩნდეს, რათა აღარ გახდეს საჭირო ზეპირი მოსმენის ჩატარება. რეკომენდაცია No. R (84) 5-ის შესაბამისად საქმეების ასეთი გზით წარმოება როგორც წინასასამართლო ეტაპზე, ასევე სასამართლო განხილვის ეტაპზე უნდა იყოს შესაძლებელი.

(კ) ხარჯებთან და დარიცხულ პროცენტებთან დაკავშირებული მასტიმულირებელი მექანიზმები

127. ინგლისური და ზოგი სხვა სამართლის სისტემის მქონე ქვეყნებში შეტანილი იქნა დებულებები, რომლებითაც შესაძლებელია დავასთან დაკავშირებით მორიგების მიღწევის მიზნით გარკვეული თანხის შეთავაზება და თანხის სასამართლოსთვის გადახდა მისი შემდგომი განკარგვისთვის. აღნიშნულს შეიძლება მძიმე ფინანსური შედეგები მოჰყვეს იმ მხარისთვის, რომელიც სასამართლო პროცესს წააგებს, თუ იგი მეორე მხარის მიერ მანამდე შეთავაზებულ მოცულობას არ დაეთანხმა. მოსარჩელემ შეიძლება თანხმობა განაცხადოს მოპასუხის წინადადებაზე გადაუხადოს მას მოთხვნილ თანხაზე ნაკლები. (ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინების თაობაზე სარჩელის შემთხვევაში, მოპასუხემ თავის შეთავაზებაში დასახელებული ოდენობის თანხა უნდა გადაუხადოს სასამართლოს). თუ მოსარჩელე იმ თანხაზე მეტ თანხას მიიღებს, ვიდრე მისთვის შეთავაზებული იქნა და მან თანხმობა განაცხადა, ან თუ მოპასუხეს უფრო ნაკლები თანხის გადახდა დაეკისრება, ვიდრე მის მიერ შეთავაზებული ოდენობა, ასეთ შემთხვევაში (გარდა მცირე მოცულობის ფულადი პრეტენზიებისა) ხარჯებთან დაკავშირებით შეიძლება არასახარბიელო შედეგი მივიღოთ, ხოლო მოპასუხის შემთხვევაში, ამას პროცენტის გადახდის ვალდებულებაც დაემატება.

128. ზოგ ქვეყნებში, სადაც ადვოკატების ანაზღაურება კანონმდებლობით ან სხვა აქტით რეგულირდება, იმისთვის, რომ ადვოკატებს საქმის მორიგებით დასრულების სტიმული მიეცეთ, მათი ანაზღაურება მათ დადგენილ ანაზღაურებასთან შედარებით 150%-მდე გაიზარდა.

(ლ) აღსრულება

129. პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების აღსრულებასთან დაკავშირებით სხვადასხვა მიდგომები არსებობს. ანგლო-ამერიკული სამართლის ქვეყნებში არსებული წესების შესაბამისად, ასეთი გადაწყვეტილებები აღსრულებას ექვემდებარება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც სასამართლო საფუძვლიანი მიზეზების გამო აღსრულების შეჩერების შესახებ გადაწყვეტილებას მიიღებს. ასეთ საფუძვლიან მიზეზებს მიეკუთვნება გადახდილი თანხის დაბრუნების ნაკლები ალბათობა, თუ გადაწყვეტილების გასაჩივრების შემდეგ იგი ბათილად იქნება ცნობილი. კონტინენტური ევროპის სამართლის ქვეყნებში განსხვავებული ვითარებაა, და მოცემული საკითხი ზოგან კანონით რეგულირდება, ხოლო ზოგან კი მოსამართლის დისკრეციულ უფლებამოსილებაშია დატოვებული. მოსამართლე უფლებამოსილია გასცეს გადაწყვეტილების შუალედური აღსრულების ბრძანება, განსაკუთრებით თუ იმის საფრთხე არსებობს, რომ გასაჩივრებით გამოწვეული დაყოვნების გამო შეიძლება ისეთი ვითარება შექმნას, ან წაგებულმა მხარემ მიზნადასახულად შექმნას ისეთი ვითარება, რომ გადაწყვეტილება ვერასოდეს აღსრულდეს. ჩვეულებრივ, მოგებულ მხარეს ეკისრება იმ ზიანთან დაკავშირებული გარანტიის უზრუნველყოფა, რომელიც შეიძლება გადაწყვეტილების აღსრულებასთან დაკავშირებით წარმოიშვას, თუ გადაწყვეტილება მისი გასაჩივრების შედეგად გაუქმდება. შეიძლება ითქვას, რომ ფულად დავალიანებასთან დაკავშირებული დავების შემთხვევაში მიღებული

პრაქტიკაა, რომ გადაწყვეტილებების აღსრულება კანონით, ან მოსამართლის განჩინებით მოხდეს, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც მოვალე გარანტიას უზრუნველყოფს.

130. CCJE-ს მიაჩნია, რომ მართლმსაჯულების ეფექტურობის უზრუნველყოფის მიზნით ყველა ქვეყნებში უნდა არსებობდეს შუალედური გადაწყვეტილების აღსრულების მექანიზმი, რომელიც იმავდროულად გადაწყვეტილების წარმატებით გასაჩივრების შემთხვევაში წაგებული მხარის ინტერესების გასათვალისწინებლად შესაბამის გარანტიას დაადგენს.

(მ) გასაჩივრება

131. არსებობს გასაჩივრების სხვადასხვა სისტემა, რომელიც შეიძლება ორ ფართო კატეგორიას მივაკუთვნოთ: (ა) გასაჩივრება, რომელიც სამართლებრივი საკითხებით და მტკიცებულებების შეფასებით შემოიფარგლება, რომლის შედეგად მიღებული გადაწყვეტილების შემდგომი გასაჩივრება ახალი ფაქტების გამოვლენის, ან ისეთი საკითხის წამოწევის გამო, რომელიც პირველი ინსტანციის მოსამართლის მიერ საქმის განხილვის პროცესში არ წამოყენებულა, არ იქნება დაშვებული; და (ბ) გასაჩივრება, რომლის დროსაც ასეთი შეზღუდვები არ არის დადგენილი, და სასამართლო უფლებამოსილია განიხილოს ახალი მტკიცებულებები და გაითვალისწინოს ახალი საკითხები, რომლებიც სააპელაციო სასამართლოს წარედგინა.

132. არსებობს შუალედური სისტემები, რომელთა ფარგლებში გარკვეულ შემთხვევებში ან გარკვეულ ინსტანციებში დაშვებულია „სამართლებრივი დაცვის ჩვეულებრივი საშუალებებისათვის“ მიმართვა, ანუ საერთო წესით საჩივრის წარმოება, მაგრამ ზოგ შემთხვევებში ან ინსტანციებში (მაგ. საკასაციო სასამართლო ან უზენაესი სასამართლო) დაშვებულია მხოლოდ „სამართლებრივი დაცვის სპეციალური საშუალებებისათვის“ მიმართვა შესაბამისი შეზღუდვების გათვალისწინებით და სასამართლოს მიერ საქმის გადასინჯვა.

133. განსხვავება (ა) და (ბ) სისტემებს შორის იმაში მდგომარეობს, რომ პირველი კატეგორიის შემთხვევაში გასაჩივრება ძირითადად მოიაზრება როგორც ტექნიკა, რომელიც სამართლებრივი პრინციპების ერთგვაროვან გამოყენებას უზრუნველყოფს (*ius constitutionis*), ხოლო მეორე კატეგორიის შემთხვევაში, ის მოიაზრება როგორც პროცესუალური უფლება, რომლის ძირითადი დანიშნულება დავის მხარისთვის საკუთარი პოზიციის (*ius litigationis*) დაცვისთვის კიდევ ერთი შესაძლებლობის მიცემაა. ამასთან დაკავშირებით იზადება კითხვა, არის თუ არა აუცილებელი, ან საჭირო, რომ მხარეს ასეთი პროცესუალური უფლება გააჩნდეს ნებისმიერ დონეზე, თუნდაც მეორე ინსტანციის დონეზე.

134. CCJE-მ რეკომენდაცია No. R (84) 5-ის მე-5 პრინციპთან მიმართებაში აღნიშნა, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლი არ მოითხოვს გასაჩივრების უფლებას.

135. მიხედვად იმისა, რომ CCJE აცნობიერებს მთელ რიგ ქვეყნებში არსებულ სამართლებრივ ტრადიციას, რომლითაც, უპირატესობა ენიჭება პირისთვის მეორე ინსტანციაში გასაჩივრების შეუზღუდავი უფლების მინიჭებას, იგი ცდილობს ხაზი გაუსვას რომ არ ეთანხმება მოცემულ მიდგომას. უნდა არსებობდეს გარკვეული შეზღუდვები მხარის მიერ ახალი მტკიცებულებების წარდგენის, ან ახალი სამართლებრივი საკითხების დაყენებასთან დაკავშირებით. გასაჩივრების მექანიზმი არ უნდა მოიაზრებოდეს როგორც დავის მხარის მიერ პირველი ინსტანციის მოსამართლისთვის დავის არსებით მხარესთან, ან სამართლებრივ ასპექტებთან დაკავშირებით ახალი მოსაზრებების წარდგენისა და ცვლილებების შეტანის შეუზღუდავი შესაძლებლობა. ეს აკნინებს პირველი ინსტანციის მოსამართლის როლს და აფერხებს ამ ინსტანციის მოსამართლეების მიერ საქმეების ეფექტური მართვის შესაძლებლობას.

136. CCJE-ს აზრით ეს აგრეთვე აწილებს დავის მეორე მხარის ლეგიტიმურ მოლოდინებს, აჭიანურებს სამართალწარმოებას და ზრდის მასთან დაკავშირებულ ხარჯებს და სტრესს.

137. CCJE აღნიშნავს, რომ იმ ქვეყნებში, სადაც *ius litigationis* მექანიზმი არსებობს, ასევე დაინერგა გარკვეული დამცავი მექანიზმები (მაგ. უფლებამოსილება გამოაცხადო „აშკარად დაუსაბუთებლად“ უიმედო დავები), რითაც გასაჩივრების სისტემის ზედმეტი დატვირთვის პრევენციის დანიშნულება გააჩნია.

138. შესაბამისად, CCJE რეკომენდაციას იძლევა, რომ ქვეყნებში დაინერგოს გარკვეული კონტროლი უსაფუძვლო საჩივრებზე, რაც შესაძლებელია განხორციელდეს სასამართლოს მიერ გასაჩივრების უფლების მინიჭების, ან სხვა ექვივალენტური ორგანოს მიერ საჩივრების ეფექტური და სწრაფი განხილვის გზით, რომელიც იმავდროულად არ დააზიანებს იმ მხარეების ინტერესებს, რომელთა საჩივარიც საფუძვლიანია.

დ. დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმი (ADR)

139. ევროპის საბჭომ დავების გადაწყვეტის ალტერნატიულ მეთოდთან დაკავშირებით რამოდენიმე ინსტრუმენტი შეიმუშავა (ADR).¹⁶ იმის გათვალისწინებით, თუ რამდენად პოზიტიური შედეგების მოტანა შეუძლია დავების

¹⁶ ევროპის საბჭომ შემდეგი რეკომენდაციები შეიმუშავა დავების გადაწყვეტის ალტერნატიულ მექანიზმებთან დაკავშირებით:

- მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია No R (98) 1 საოჯახო დავების მედიაციის საკითხებზე, შემუშავებული წევრი სახელმწიფოების საყურადრებოდ
- მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია No R (99) 19 სისხლის სამართლის საქმეებზე მედიაციის საკითხებზე, შემუშავებული წევრი სახელმწიფოების საყურადრებოდ
- მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია (2001) 9 ადმინისტრაციულ ორგანოებსა და კერძო პირებს შორის დავების განხილვის ალტერნატიული მექანიზმების თაობაზე, შემუშავებული წევრი სახელმწიფოების საყურადრებოდ
- მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია Rec (2002) 10 სამოქალაქო დავების მედიაციის საკითხებზე, შემუშავებული წევრი სახელმწიფოების საყურადრებოდ

გადაწყვეტის ალტერნატიულ მექანიზმს, რომელთა შორისაა დავების დროული გადაწყვეტა, CCJE გამოვიდა წინადადებით, რომ მოცემული მექანიზმი ყოფილიყო ერთ-ერთი საკითხი, რომელიც ევროპის მოსამართლეთა პირველ კონფერენციას უნდა განეხილა „საქმეების წარმოების“ უფრო ფართო ჩარჩოს ფარგლებში.

140. ევროპის მოსამართლეთა პირველ კონფერენციაზე ხაზგასმული იქნა დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების მნიშვნელობა დავების ადრეულ ეტაპზე გადაწყვეტის თვალსაზრისით.¹⁷ ნათელია, რომ მიუხედავად იმისა, რომ დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმები არ უნდა განიხილებოდეს, როგორც სასამართლოების მიერ განსახილველი საქმეებისგან განტვირთვის საუკეთესო საშუალება, ეს ნამდვილად ეფექტური მექანიზმია, რადგან იგი ორიენტირებულია მხარეების მორიგებაზე, რაც ყოველთვის უფრო მიზანშეწონილია, ვიდრე სასამართლოს გადაწყვეტილებით დაკისრებული ვალდებულებების შესრულება.

141. მომავალში შესაძლოა დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმები CCJE-ის მიერ უფრო საფუძვლიანი შესწავლის საგანი გახდეს. მოცეულ დასკვნაში ყურადღება გამახვილებულია სასამართალწარმოების გონივრულ ვადებში დასრულებასა და მოსამართლეების როლზე დავების განხილვასთან მიმართებაში. მიუხედავად ამისა, CCJE ხაზს უსვამს, რომ საჭიროა დავების გადაწყვეტის ისეთი ალტერნატიული მექანიზმების დანერგვის მხარდაჭერა, რომლებიც განსაკუთრებით მიზანშეწონილია გარკვეული კატეგორიის დავებისთვის. გარდა ამისა, საჭიროა საზოგადოების ინფორმირება ასეთი მექანიზმების არსებობის, ფუნქციონირებისა და მასთან დაკავშირებული ხარჯების თაობაზე.

142. რადგანაც დავების გადაწყვეტის ალტერნატიულ მექანიზმებს და საერთო წესით სამართალწარმოებას საერთო მიზნები გააჩნიათ, ნათელია, რომ მსგავსად ჩვეულებრივი სამართალწარმოებისა, დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების გამოყენების ხელშეწყობის მიზნით უფასო იურიდიული დახმარება უნდა იყოს გათვალისწინებული. აღსანიშნავია, რომ ასეთი იურიდიული დახმარებისთვის, ან სახელმწიფოს მიერ დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების დაფინანსების ცალკე ბიუჯეტი უნდა იყოს გამოყოფილი, რათა ასეთი ხარჯები სასამართლოს საოპერაციო ბიუჯეტში არ იყოს ჩართული (იხილეთ მოცემული დასკვნის პარაგრაფი 23).

143. CCJE-ს მიერ ორგანიზებული განხილვების ფარგლებში ყურადღება გამახვილდა მედიაციის გამოყენების სფეროზე, მოსამართლის როლზე სასამართლო განხილვის პროცესში მედიაციის ხელშეწყობაში, მედიაციის პროცესის კონფიდენციალურობაზე, სასამართლოების შესაძლებელ ზედამხედველობაზე, მედიაციის საკითხებზე ტრენინგსა და აკრედიტაციაზე, მოსამართლეების მედიატორების სტატუსით მოქმედებაზე, და მხარეებს შორის მედიაციის გზით მიღწეული შეთანხმების სასამართლოს მიერ დამტკიცების საჭიროებაზე. ცალკე იყო

¹⁷ კონფერენციაზე ძირითადად ყურადღება სამოქალაქო დავების მედიაციის გზით გადაწყვეტაზე გამახვილდა.

განხილული სისხლის სამართლის, სამოქალაქო სამართლისა და ადმინისტრაციული სამართლის სფეროში მედიაციის შესაძლებლობები.

144. რაც შეეხება დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმის დაფარვის სფეროს, ევროპის საბჭოს შესაბამისი რეკომენდაციებიდან ნათელი ხდება, რომ იგი არ შემოიფარგლება მხოლოდ სამოქალაქო სამართალწარმოებით. მედიაციის მექანიზმის გამოყენება სისხლის სამართლის საქმეებთან დაკავშირებით გარკვეულ კითხვებს ბადებს, რაც CCJE-ს განხილვის საგანი გახდა.

145. განსხვავებით სამოქალაქო საქმეებთან მიმართებაში გამოყენებული დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმისა, სისხლის სამართლის საქმეებთან დაკავშირებით მედიაციისთვის მიმართვა არ ეხმარება სასამართლოს განტვირთვას, თუმცა მას შეიძლება მომავალში მსგავსი დანაშაულის ჩადენის პრევენციის ეფექტი ჰქონდეს.

146. რეკომენდაცია No. R (99) 19 მხოლოდ სამართალდამრღვევსა და დაზარალებულს შორის მედიაციას შეეხება. მიუხედავად იმისა, რომ მოცემული მექანიზმი შემდგომ შესწავლას საჭიროებს, CCJE-ს მიაჩნია, რომ ამჟამად უფრო მწვავე დებატებს „სამართლიანობის აღდგენაზე“ მიმართული მართლმსაჯულება იწვევს, ანუ პროცედურები, რომლებიც ჩვეულებრივი სისხლის სამართალწარმოების დაწყებამდე (მაგ. პირის დაკავების შემდეგ), მისი დაწყების შემდეგ, სასჯელის შეფარდების, ან თუნდაც სასჯელის აღსრულების ეტაპზე დადგენილი პროცედურებისგან გადახვევას ითვალისწინებენ. „სამართლიანობის აღდგენაზე“ მიმართული მართლმსაჯულება საშუალებას აძლევს დაზარალებულს, დამნაშავეს, და ზოგჯერ საზოგადოების წარმომადგენელს, პირდაპირი ან ირიბი სახით, ან ფასილიტატორის გამოყენებით, კომუნიკაცია დაამყაროს მხარესთან ჩადენილი დანაშაულის და იმის შესახებ, თუ როგორ შეიძლება გამოსწორდეს მიყენებული ზიანი (ძირითადად ეს მსუბუქ დანაშაულს, ან არასრულწლოვანის მიერ ჩადენილ დანაშაულს შეეხება). ასეთი გზით სამართალდამრღვევს, თუკი დაზარალებული მხარე ან საზოგადოება ამაზე თანხმობას განაცხადებს, საშუალება ეძლევა გამოსწორდეს მიყენებული ზიანი, მაგ. ნივთის/ქონების შეკეთების, ტერიტორიის დასუფთავების, ან სხვა გზით.

147. შესაბამისად, სისხლის სამართლის საქმეებთან მიმართებაში სამართლიანობის აღდგენაზე მიმართული მართლმსაჯულების გამოყენების სფერო არც ისეთი ფართოა, როგორც სამოქალაქო დავების გადაწყვეტის მიზნით ალტერნატიული მექანიზმი გამოყენება; საზოგადოებამ შეიძლება დაადგინოს გარკვეული „საზღვრები“ ასეთი მექანიზმების გამოყენების დასაშვებობასთან დაკავშირებით, რომლის ფარგლებს გარეთ სისხლის სამართლის საქმეების ასეთი გზით გადაწყვეტა არ იქნება მისაღები. ზემოხსენებულისგან განსხვავებით, სამოქალაქო დავებთან დაკავშირებით საზოგადოება ხშირად სამართლიანობის აღდგენაზე მიმართული მართლმსაჯულების პროცესის მონაწილე ხდება. ზოგადად, სამართლიანობის აღდგენაზე მიმართული მართლმსაჯულების ძირითადი მიზანია სამართალდამრღვევისა და საზოგადოების მორიგება, მათ მიერ მიყენებული ზიანის

ნაწილობრივი გამოსწორების გზით, და თავად საზოგადოების ჩართვა დანაშაულის შემცირებაზე მიმართული გზების დასახვაში.

148. არაერთი თვალსაზრისით, სამართლიანობის აღდგენაზე მიმართული მექანიზმების გამოყენება ბევრად უფრო მეტ სიფრთხილეს მოითხოვს, ვიდრე სამოქალაქო დავების გადაწყვეტის მიზნით ალტერნატიული მექანიზმების გამოყენება, რადგან კომუნიკაციის დამყარების მიზნით დამნაშავისა და დაზარალებულის ერთმანეთის პირისპირ დაყენება, რათა მათ, ბევრად უფრო სენსიტიური პროცესია, ვიდრე სამოქალაქო დავის მხარეებს შორის კომუნიკაციის დამყარება. ასეთი მექანიზმის წარმატებით გამოყენება დამოკიდებულია სისხლის სამართლის სფეროს პრაქტიკოსებში დამკვიდრებული კულტურის გარდაქმნაზე, რომლებიც მიჩვეული არიან ჩვეულებრივ სისხლის სამართალწარმოებას და მართლმსაჯულების მოდელს, რომელიც დანაშაულის დასჯას ითვალისწინებს.

149. CCJE-მ განიხილა მოსამართლის როლი მედიაციასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების მიღებაში. უპირველეს ყოვლისა, განხილული იქნა მედიაციის მექანიზმის გამოყენება სამოქალაქო და ადმინისტრაციული წარმოების შემთხვევებში დავის მხარეების ინიციატივით, ან მოსამართლის რეკომენდაციით, თუ იგი მიზანშეწონილად მიიჩნევს, რომ მხარეებმა მედიატორს მიმართონ. დავის მხარეებს უფლება აქვთ უარი თქვან ასეთი მექანიზმის გამოყენებაზე მასთან დაკავშირებული ხარჯების გამო.

150. მეორე სისტემას ის უპირატესობა გააჩნია, რომ მხარეები, რომლებიც არ არიან მორიგების მიღწევისკენ მიმართულნი, ასეთი მექანიზმის გამოყენების შემთხვევაში ერთმანეთთან გარკვეულ კომუნიკაციას ამყარებენ და დისკუსიაშიც შედიან. პრაქტიკაში, ასეთი მექანიზმის გამოყენებით შესაძლებელი ხდება გამოუვალი მდგომარეობიდან გამოსვლა და დავის გადაწყვეტა.

151. ნებისმიერ შემთხვევაში, მხარეებს უფლება უნდა ჰქონდეთ უარი თქვან მედიაციის მექანიზმით სარგებლობაზე. მხარეების მიერ ამ მექანიზმის გამოყენებაზე უარის თქმის შედეგად არ უნდა დაირღვეს მხარის უფლება, რომ მისი საქმე სასამართლომ განიხილოს.

152. რაც შეეხება მოსამართლის როლს სისხლის სამართლის საქმეზე მედიაციასთან დაკავშირებით, ნათელია, რომ სისხლის სამართალწარმოების ჩვეულებრივი პროცესიდან გადახვევა მანამდე ხდება, სანამ ეს პროცესი დაიწყება, და შესაბამისად, მოსამართლეს ამ პროცესში რაიმე როლი არ ეკისრება. თუ საქმე სამართლიანობის აღდგენაზე მიმართული მექანიზმის გზით გადაწყვეტაზე იქნება გადაცემული მას შემდეგ, რაც წარმოება დაწყებულია, მაშინ საჭირო იქნება მოსამართლის განჩინება იმისთვის, რომ დაშვებული იქნეს ამ მექანიზმის გამოყენება. აღსანიშნავია, რომ სხვადასხვა ქვეყნებში სხვადასხვა მიდგომაა დისკრეციული და სავალდებულო სამართალწარმოების პრინციპების დანერგვისადმი.

153. იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ სამართლიანობის აღდგენაზე მიმართული მექანიზმის ფარგლებში სამართალდამრღვევზე გარკვეული ვალდებულებების

დაკისრება ხდება, რითაც შეიძლება დაზარალებული მხარის ინტერესები შეიზღუდოს, CCJE-ს მიზანშეწონილად მიაჩნია, რომ სამართლიანობის აღდგენაზე მიმართული მექანიზმის ფარგლებში მიღებული გადაწყვეტილებები (ანუ, იმ გადაწყვეტილებების გარდა, რომლებიც უბრალო გაფრთხილებას ითვალისწინებენ და არა აქვთ სამართლებრივი შედეგი) ფორმალიზებული უნდა იყოს მოსამართლის მიერ მათი დამტკიცების გზით. ასეთი გზით შესაძლებელი გახდება კონტროლის დამყარება ისეთ სამართალდარღვევებზე, რომლებიც შეიძლება სამართლიანობის აღდგენაზე მიმართული მექანიზმების გამოყენებით იყოს განხილული, და იმავდროულად დაცული იქნება პირის უფლება სამართლიან სასამართლოზე და შესაბამისობა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მოთხოვნებთან.

154. უნდა იყოს თუ არა მედიაციის პროცესი კონფიდენციალური? CCJE-ს ფარგლებში ჩატარებული დისკუსიების შედეგებზე დაყრდნობით შეიძლება ამ კითხვას დადებითად ვუპასუხოთ ადმინისტრაციულ და სამოქალაქო დავებთან მიმართებაში. დავის მორიგებით დასრულების სურვილი გულისხმობს, რომ მხარეებს მედიატორთან დავის გადაწყვეტის შესაძლებელი გზების კონფიდენციალურად განხილვის საშუალება უნდა ჰქონდეთ, ისე, რომ ამ ინფორმაციის გამჟღავნება არ იყოს შესაძლებელი.

155. მიუხედავად ამისა, მიზანშეწონილია ზუსტად განისაზღვროს, გათვალისწინებული იქნება აბსოლუტური კონფიდენციალურობა, თუ დაშვებული იქნება მხარეების შეთანხმებით ინფორმაციის გამჟღავნება. გარდა ამისა, საჭიროა გადაწყდეს რა მოხდება მაშინ, რომ თუ მხარეები მედიაციის გზით ვერ მორიგდებიან. კერძოდ, გამოყენებული იქნება თუ არა მხარეების მიერ სასამართლოსთვის მიმართვის შემთხვევაში მედიაციის პროცესში გამოყენებული დოკუმენტები.

156. რადგანაც მედიაციის პროცედურა მხარეებს შორის შეთანხმების მიღწევას ითვალისწინებს, CCJE-ს აზრით შესაძლებელი უნდა იყოს კონფიდენციალურობის მოთხოვნის გაუქმება იმ შემთხვევაში, თუ მხარეები მორიგებას მიაღწევენ. მეორეს მხრივ, თუ ასეთი მორიგება არ იქნება მიღწეული, არ იქნება მართებული, რომ მოსამართლემ ისეთი დოკუმენტები განიხილოს და გაითვალისწინოს, რომლებიდანაც ნათელი ხდება დავის მხარის დამოკიდებულება და პოზიცია, ან მედიატორის მიერ დავის გადაწყვეტის მიზნით გაკეთებული შეთავაზებები. ჯერ კიდევ არ არის საბოლოოდ დადგენილი, თუ რამდენად მიზანშეწონილია, და რა მოცულობით უნდა გაითვალისწინოს მოსამართლემ (როგორც ეს გარკვეულ იურისდიქციებშია დაშვებული) მედიაციისთვის მიმართვაზე უარის თქმა, ან მორიგებაზე დათანხმება, როდესაც იგი სამართალწარმოების ხარჯებთან დაკავშირებულ გადაწყვეტილებებს იღებს.

157. რაც შეეხება სისხლის სამართლის საქმეებთან დაკავშირებით დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების გამოყენების დროს კონფიდენციალურობას, CCJE-ს მიაჩნია, რომ რადგან სამართლიანობის აღდგენაზე მიმართული მექანიზმი ხელს უნდა უწყობდეს სამართალდამრღვევის გულახდილ საუბარს ჩადენილ დანაშაულებზე, მოცემულ მექანიზმზე ასევე უნდა გავრცელდეს

კონფიდენციალურობის დაცვის მოთხოვნა. იმავდროულად, ეს გარკვეულ პრობლემებს ქმნის, განსაკუთრებით ისეთი სისტემების პირობებში, სადაც სისხლისსამართლებრივი დევნა სავალდებულოა. კერძოდ, რა შედეგი მოჰყვება სამართალდამრღვევის, ან სხვა პირების მიერ ჩადენილი სხვა დანაშაულის აღიარებას, რომლებიც არ არიან მედიაციის პროცესის მონაწილეები.¹⁸

158. CCJE ხაზს უსვამს, რომ როგორც სისხლის სამართლის, ასევე სამოქალაქო და ადმინისტრაციული დავების შემთხვევაში დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმები მჭიდროდ უნდა იყოს დაკავშირებული სასამართლო სისტემასთან, რადგანაც მედიატორებს უნდა გააჩნდეთ შესაბამისი უნარები და კვალიფიკაცია, და გარდა ამისა, ისინი კეთილსინდისიერი, მიუკერძოებელი და დამოუკიდებლები უნდა იყოს, რომ ასეთი საჯარო მომსახურეობა გაუწიონ მხარეებს.

159. შესაბამისად, CCJE ხაზს უსვამს, მედიაციის საკითხებზე ტრენინგის მნიშვნელობას.

160. სასამართლო სისტემის ფარგლებს გარეთ არსებული მედიატორებისა და მედიაციის ინსტიტუტებისთვის მიმართვა მისაღებია, იმ პირობით, რომ სასამართლო ინსტიტუტს მედიატორების და მედიაციის კერძო ინსტიტუტების კომპეტენტურობაზე, მათ მიერ განსახილველ დავებზე და დაკავშირებულ ხარჯებზე ზედამხედველობის დამყარების უფლება ექნება. CCJE-ს აზრით შესაბამისი კანონმდებლობით, ან სასამართლო პრაქტიკით მოსამართლეს უნდა ჰქონდეს უფლებამოსილება რეკომენდაცია გაუწიოს დავის მხარეებს მიმართონ სასამართლოს მიერ დანიშნულ მედიატორს დავის გადაწყვეტის მიზნით.

161. CCJE-ს მიაჩნია, რომ თავად მოსამართლეს შეუძლია მედიატორის ფუნქცია იკისროს. ეს სასამართლო პრაქტიკის და გამოცდილების საზოგადოების ინტერესებში გამოყენების საშუალებას იძლევა. აღსანიშნავია, რომ უაღრესად მნიშვნელოვანია მოსამართლეების მიუკერძოებლობის შენარჩუნება და იმ დათქმის გათვალისწინება, რომ მოსამართლე უფლებამოსილია მედიაციის გზით ისეთი საქმე გადაწყვიტოს, რომელიც მასზე არ იქნა მიმაგრებული განსახილველად. CCJE-ის აზრით იგივე შეზღუდვები უნდა იყოს დანერგილი იმ სისტემებში, რომლებშიც მოსამართლეს უკვე მინიჭებული აქვს დავის მხარეების მორიგების უფლებამოსილება.

162. სასამართლოს ზედამხედველობა მედიატორების დანიშვნაზე, დავების გადაწყვეტის პრივატიზაციასთან დაკავშირებული საფრთხეების პრევენციის მხოლოდ ერთ-ერთი ელემენტია (და, მხარეების პროცესუალური და ძირითადი უფლებების შესაძლებელი შეზღუდვები), რის შედეგადაც დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების გამოყენება უფრო ხშირი გახდება. CCJE-ს ასევე

¹⁸ რეკომენდაცია No. R (99) 19-ის დანართის მე-14 პარაგრაფი უბრალოდ ადგენს შემდეგს: „მედიაციაში მონაწილეობა არ უნდა იყოს გამოყენებული როგორც პირის მიერ ბრალის აღიარების მტკიცებულება შემდგომი სამართალწარმოების პროცესში“.

მიაჩნია, რომ გადაწყვეტი მნიშვნელობისაა, მედიაციის პროცესის და მისი შედეგების სასამართლოების კონტროლს დაქვემდებარება.

163. CCJE-ს ფარგლებში შემდგარი დისკუსიებიდან გამოიკვეთა, რომ გარკვეულ გარემოებებში მხარეს უნდა მიეცეს უფლება მიაღწიოს შეთანხმებას მისი სასამართლოს მიერ დამტკიცების მოთხოვნის გარეშე. მიუხედავად ამისა აღსანიშნავია, რომ გარკვეულ შემთხვევებში სასამართლოს მიერ მორიგების დამტკიცება აუცილებელია, განსაკუთრებით, როდესაც საქმე აღსრულების ღონისძიებებს შეეხება.

164. ასეთ შემთხვევებში მოსამართლეს ზედამხედველობის ფართო უფლებამოსილება უნდა გააჩნდეს, განსაკუთრებით კი ისეთ ასპექტებზე, როგორცაა მხარეების თანასწორობა, მორიგებით გათვალისწინებულ ღონისძიებებზე მათი თანხმობის ნამდვილობა, კანონისა და საჯარო პოლიტიკის მოთხოვნების დაცვა. რაც შეეხება სისხლის სამართლის საქმეებთან დაკავშირებით მედიაციის მექანიზმის გამოყენებას, CCJE-ი კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს 147 პარაგრაფში მოყვანილ მოსაზრებებს.

რეკომენდაციების და დასკვნების შეჯამება

ა. მართლმსაჯულების მისაწვდომობა

ა.1. სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ მართლმსაჯულების სისტემის ფუნქციონირებასთან დაკავშირებით შესაბამისი ინფორმაციის გავრცელება (რა სახის სამართალწარმოება შეიძლება იყოს წამოწყებული, სხვადასხვა ინსტანციის სასამართლოებში სამართალწარმოების სავარაუდო ხანგრძლივობა, მასთან დაკავშირებული ხარჯები, სამართლებრივი მექანიზმების არამართებულ გამოყენებასთან დაკავშირებული რისკები და სხვა; ასევე, საზოგადოებისთვის მიწოდებული უნდა იყოს ინფორმაცია დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების თაობაზე, რომლებიც შეიძლება მხარეებს შესთავაზონ დავის გადაწყვეტის მიზნით; სასამართლოების მიერ მიღებული პრეცედენტული გადაწყვეტილებები; (იხილეთ პარაგრაფები 12-15)

ა.2. კერძოდ:

- მოქალაქეებისთვის უნდა შემუშავდეს შესაბამისი გზაკვლევი;
- სასამართლოებმა თავად უნდა მიიღონ მონაწილეობა ინფორმაციის გავრცელებაში;
- საგანმანათლებლო პროგრამები სასამართლო სისტემის აღწერას და სასამართლოებში ვიზიტებს უნდა ითვალისწინებდნენ; (იხილეთ პარაგრაფები 16-17)

ა.3. საქმის აღძვრასა და წარმოებასთან დაკავშირებული სამართლებრივი დოკუმენტების გამარტივებული და სტანდარტული ფორმატის დანერგვას, განსაკუთრებით გარკვეულ სფეროებთან დაკავშირებულ დავებთან მიმართებაში; (იხილეთ პარაგრაფი 18)

ა.4. უნდა შემუშავდეს და დაინერგოს ტექნოლოგიები, რომელთა გამოყენებითაც დავის მხარეებს ელექტრონული საშუალებებით შეეძლებათ განახორციელონ შემდეგი:

- სარჩელის სასამართლოში წარდგენისთვის საჭირო დოკუმენტების მოძიება;
- სასამართლოებთან პირდაპირ დაკავშირება;
- სამართალწარმოების დაწყებამდე სრული ინფორმაციის მიღება იმ დანახარჯების თაობაზე, რომელთა გაწევა მათ მოუწევთ სამართალწარმოებასთან დაკავშირებით, და ასევე სამართალწარმოების პროცესის სავარაუდო ხანგრძლივობის შესახებ. (იხილეთ პარაგრაფი 19)

ა.5. ადვოკატების და სასამართლო მოხელეების ანაზღაურება ისეთი სახით უნდა იყოს დადგენილი, რომ ეს არ უწყობდეს ხელს არასაჭირო პროცესუალური ღონისძიებების განხორციელებას. (იხილეთ პარაგრაფი 28)

ა.6. რეკომენდაცია No. R (84) 5-ის შესაბამისად (დანართის პრინციპი 2-1) უნდა არსებობდეს სპეციალური დებულებები, რომლებიც სასამართლო პროცედურების არამართებულად გამოყენებისთვის შესაბამის საქნციებს გაითვალისწინებს. (იხილეთ პარაგრაფი 28)

ა.7. სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ დაცული იყოს დავის მხარის უფლება დაიცვას სასამართლოს წინაშე თავისი ინტერესები პირადად, ან თავის მიერ არჩეული წარმომადგენლის მეშვეობით, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი და მიზანშეწონილია გამარტივებული წარმოების დროს, აგრეთვე ისეთი დავების დროს, როდესაც ფინანსური თვალსაზრისით საქმე დიდ მოცულობებს არ შეეხება, ან მომხმარებელთა ინტერესებთან დაკავშირებული დავების შემთხვევაში; მიუხედავად ამისა, უნდა არსებობდეს დებულება, რომელიც რთული და გარკვეულ პრობლემებთან დაკავშირებული საქმეების შემთხვევაში მოსამართლეებს საშუალებას მისცემს გამონაკლისი ღონისძიების სახით მოითხოვონ ადვოკატის ჩართულობა. (იხილეთ პარაგრაფები 24-26)

ა.8. სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ იურიდიული დახმარების სისტემის ორგანიზება, რათა ყველა მოქალაქისთვის იყოს მისაწვდომი მართლმსაჯულების სისტემა. ასეთი იურიდიული დახმარება არა მხოლოდ სასამართლო ხარჯებს უნდა ფარავდეს, არამედ ასევე იურიდიულ კონსულტაციებს უნდა სთავაზობდეს მომხმარებლებს სასამართლოსთვის სარჩელით მიმართვის მიზანშეწონილობის შესახებ. ასეთი უფასო იურიდიული დახმარება არ უნდა იყოს ხელმისაწვდომი მხოლოდ მოსახლეობის ყველაზე დაუცველი ნაწილისთვის, არამედ იგი ასევე ნაწილობრივ ხელმისაწვდომი უნდა იყოს საშუალო შემოსავლის მქონე პირებისთვის, რათა შესაძლებელი იყოს მათ მიერ გასაღები სამართალწარმოების ხარჯების ნაწილის დაფინანსება. მოსამართლეს უფლება უნდა ჰქონდეს მონაწილეობა მიიღოს გადაწყვეტილების მიღებაში იურიდიული დახმარებით პირის მიერ სარგებლობის საჭიროების თაობაზე და უზრუნველყოს, რომ დაცული იქნება ობიექტურობისა და დამიუკერძოებლობის პრინციპი. (იხილეთ პარაგრაფები 21-22)

A.9. იურიდიული დახმარება სახელმწიფოს მიერ უნდა დაფინანსდეს და ამ მიზნით ცალკე ბიუჯეტი უნდა იყოს გამოყოფილი, რათა შესაბამისი ხარჯები არ მიეწეროს სასამართლოების საოპერაციო ბიუჯეტებს. (იხილეთ პარაგრაფი 23)

ბ. მართლმსაჯულების სისტემის ხარისხი და მისი შეფასება; რაოდენობრივი სტატისტიკური მონაცემები; მონიტორინგის პროცედურები;

ბ.1. მართლმსაჯულების სისტემის ხარისხი დამოკიდებულია როგორც ინფრასტრუქტურის ხარისხზე, რისი შეფასებაც დაახლოებით იგივე კრიტერიუმებით შეიძლება, როგორც სხვა საჯარო სამსახურების შემთხვევაში, ასევე სამართლის სფეროს სპეციალისტების შესაძლებლობებზე (მოსამართლეები, ადვოკატები, პროკურორები და საქმის მწარმოებლები); დღედღობით ამ სფეროს სპეციალისტების მუშაობის შეფასება შესაძლებელია კანონმდებლობის მოთხოვნების, პროფესიული პრაქტიკის და დეონტოლოგიის გათვალისწინებით (იხილეთ პარაგრაფი 31).

ბ.2. მართლმსაჯულების სისტემის ხარისხის შეფასება უნდა განხორციელდეს მისი სოციალური და ეკონომიკური ეფექტურობის თვალსაზრისით ისეთი კრიტერიუმების გამოყენებით, რომლებიც სხვა საჯარო სამსახურების შეფასების პროცესში გამოიყენება. (იხილეთ პარაგრაფები 32-33)

ბ.3. მართლმსაჯულების მთლიანი სისტემის ფუნქციონირების შეფასების პროცესი, ან ცალკე სასამართლოების ან სასამართლოების ჯგუფების ფუნქციონირების შეფასების პროცესი, არ უნდა იყოს აღრეული მოსამართლეების პროფესიული უნარების შეფასებასთან, რაც სხვა მიზნებს ისახავს. იგივე ვრცელდება სასამართლო სისტემის მუშაობაში მონაწილე სამართლის სფეროს სხვა სპეციალისტებზეც (იხილეთ პარაგრაფები 33-34)

ბ.4. სტატისტიკური მონაცემების წარმოების პროცესში უნდა ავიცილოთ მართლმსაჯულების სისტემის ხარისხისა და მოსამართლეების პროფესიული შეფასების ერთმანეთში არევა; განსაკუთრებით გასათვალისწინებელია, რომ მიუღებელია ხელმეორედ განსახილველად დაბრუნებული საქმეების რაოდენობის გამოყენება ერთადერთ, ან ყველაზე მთავარ ინდიკატორად მოსამართლეების ხარისხისა და კომპეტენტურობის შეფასებისთვის; იგივე მოსაზრებები მართებულია სხვა სისტემებთან მიმართებაშიც, რომელთა პირობებში შეფასება ხორციელდება არა იმის მიხედვით, თუ საქმეების ხელმეორედ განსახილველად დაბრუნების რა მაჩვენებელი არსებობს, არამედ ინდივიდუალური მოსამართლეების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების შეფასების საფუძველზე. (იხილეთ პარაგრაფები 35-37)

ბ.5. მიუხედავად იმისა, რომ მოცემულ მომენტში არ არსებობს საზოგადოდ მიღებული კრიტერიუმი იმასთან დაკავშირებით, თუ რა მონაცემების შეგროვება უნდა ხდებოდეს, მონაცემების შეგროვების მიზანს უნდა შეადგენდეს

მართლმსაჯულების შეფასება უფრო ფართო კონტექსტში, ანუ მართლმსაჯულების ურთიერთმიმართება სხვა ცვლადებთან (მოსამართლეები და ადვოკატები, სასამართლო და პოლიცია, პრეცედენტული სამართალი და კანონმდებლობა, და სხვა), რადგანაც მართლმსაჯულების სისტემის ხარვეზების უმეტესობა ამ სხვადასხვა მონაწილე მხარეს შორის კოორდინაციის ნაკლებობითაა გამოწვეული. (იხილეთ პარაგრაფი 39)

ბ.6. უაღრესად მნიშვნელოვანია ხაზი გაესვას მართლმსაჯულების ხარისხსა და სათანადო ინფრასტრუქტურის და მხარდამჭერი პერსონალს შორის ურთიერთკავშირის არსებობას. (იხილეთ პარაგრაფები 31- 39)

ბ.7. მართლმსაჯულების „ხარისხი“ არ უნდა იყოს გაიგივებული მართლმსაჯულების სისტემის „პროდუქტიულობასთან“. რაოდენობრივი მიდგომის გამოყენებით სასურველია შეფასდეს სისტემის მიერ მართლმსაჯულების აღსრულებასთან დაკავშირებით არსებული მოთხოვნის დაკმაყოფილების უნარი სამართლებრივი სისტემის ზოგადი მიზნების გათვალისწინებით ხოლო პროცესუალური მოქმედებების სისწრაფე ამ სისტემის ეფექტურობის მხოლოდ ერთ-ერთი შემაღენელი ელემენტია. (იხილეთ პარაგრაფები 38- 42)

ბ.8. ხარისხის ინდიკატორები სამართლის სფეროს პროფესიონალების ფართო კონსულსის მიღწევის გზით უნდა შემუშავდეს (იხილეთ პარაგრაფი 43)

ბ.9. მონაცემთა შეგროვება და მონიტორინგი უნდა განხორციელდეს რეგულარულად. მონაცემების ცენტრალიზებულად შეგროვებაზე პასუხისმგებელმა დამოუკიდებელმა ორგანომ უნდა უზრუნველყოს, რომ სასამართლოების ორგანიზება ან ადამიანური და მატერიალური რესურსების გამოყოფა სასამართლოების დატვირთვის შესაბამისად გადასინჯოს. (იხილეთ პარაგრაფები 46- 48)

ბ.10. იმისთვის, რომ მოხდეს მოცემული საჭიროებების დაბალანსება მოსამართლეების დამოუკიდებლობასთან, მონაცემთა შეგროვებაზე და მონიტორინგზე პასუხისმგებელი ორგანო, რომელიც CCJE-ს No.1 (2001) დასკვნის 37- ე და 45 პარაგრაფებშია მოხსენიებული, უნდა იყოს დამოუკიდებელი ორგანო, რომელიც უფლებამოსილი იქნება „ხარისხთან“ დაკავშირებული მონაცემების კატეგორიის განსაზღვრაზე, მონაცემების შეგროვებაზე, მათ შეფასებაზე, გავრცელებაზე, ინფორმაციული უკუგების მიღებაზე, მონიტორინგზე და შეფასების შემდგომ განმეორებით მონიტორინგზე. სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ ეს ორგანო სახელმწიფო სექტორს ეკუთვნოდეს, რათა ის დაცული იყოს მართლმსაჯულების სისტემის საქმიანობის ამსახველი მონაცემების მართვასთან დაკავშირებული პოლიტიკური ინტერესებისგან. (იხილეთ პარაგრაფები 43- 48)

გ. განსახილველი საკმეების რაოდენობა და საქმისწარმოება

ზოგადი

გ.1. უნდა განხორციელდეს რეკომენდაცია No. R (87) 18 სასამართლოების საქმეებისგან განტვირთვის თაობაზე.

გ.2. სახელმწიფოებმა ადეკვატური მოცულობის რესურსები უნდა გამოყოფნ სამოქალაქო და სისხლის სამართალწარმოებაზე პასუხისმგებელი სასამართლოებისთვის და გათვალისწინებული უნდა იყოს მოსამართლეების მოსაზრებები (მასინაც კი, თუ მათ არ გააჩნიათ პირდაპირი ადმინისტრაციული როლი და პასუხისმგებლობები) თანამედროვე მართლმსაჯულების ხედვასა და მასთან დაკავშირებული ძირითადი საკითხების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში. (იხილეთ პარაგრაფები 52- 55)

გ.3. მოსამართლეებმა მხარი უნდა დაუჭიროონ და წახალისონ დავების მორიგების გზით გადაწყვეტა (იქნება ეს თავად მხარეების მიერ მორიგება, თუ მედიაციის მეშვეობით დავის გადაწყვეტა), რადგანაც დავის ასეთი გზით გადაწყვეტა უაღრესად მნიშვნელოვანია ისეთი ღირებულებების გამო, როგორცაა არჩევანის თავისუფლება და შეთანხმება, რაც უფრო მიზანშეწონილია, ვიდრე სასამართლოს მიერ დაკისრებული ვალდებულებების შესრულების აუცილებლობა (იხილეთ პარაგრაფი 50 და ნაწილი „დ“ ქვემოთ).

გ.4. სასურველია, რომ იმ ქვეყნებში, სადაც კონსტიტუციონალური მოწყობა ამის საშუალებას იძლევა, გარკვეული მოქნილობა არსებობდეს მოსამართლეების დროებით საფუძველზე სხვა სასამართლოში გადაყვანისა და/ან საქმეების სხვა სასამართლოსთვის გადაცემის თვალსაზრისით, იმ პირობით, რომ მოსამართლეების დამოუკიდებლობა იქნება დაცული და მოსამართლის სხვა სასამართლოში გადაყვანა მისი თანხმობით განხორციელდება.ეს ხელს შეუწყობს სასამართლოების განტვირთვის განსახილველად დაგროვებული საქმეებისგან. როდესაც საქმე ადგილობრივი სასამართლოს დახურვას შეეხება, გათვალისწინებული უნდა იყოს საზოგადოების ინტერესი და მოქალაქეების უფლება, რომ სასამართლო ადვილად ხელმისაწვდომი იყოს ადგილობრივ დონეზე. (იხილეთ პარაგრაფები 57-60).

გ.5. მხარი უნდა დაეჭიროს ერთი მოსამართლის მიერ საქმის ერთპიროვნულად განხილვას პირის ბრალეულობის თუ უდანაშაულობის დადგენის მიზნით 61-64 პარაგრაფებში მოყვანილი მოსაზრებების გათვალისწინებით. CCJE-ს მიაჩნია, რომ ქვეყნებმა ხელი უნდა შეუწყონ მოსამართლეთა ტრეინინგს და კარიერულ განვითარებას, რათა შესაძლებელი გახდეს პირველი ინსტანციის სასამართლოში საქმის ერთი მოსამართლის მიერ განხილვის დანერგვა, როდესაც ახალგაზრდა მოსამართლეები შესაბამისი გამოცდილებითა და უნარებით იქნებიან აღჭურვილი და კონკრეტული სამართალწარმოების ხასიათიდან გამომდინარე ეს მიზანშეწონილი იქნება. (იხილეთ პარაგრაფები 61-64).

გ.6. მოსამართლეებს უნდა ჰყავდეთ სამართლებრივ სფეროში შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე ერთი ან მეტი თანაშემწე, რათა მოსამართლემ მათზე

გარკვეული ფუნქციების და დავალებების დელეგირება მოახდინოს (იხილეთ პარაგრაფი 65).

გ.7. რეკომენდაცია No. R (86) 12-ის დანართში ჩამოთვლილი არასამოსამართლო საქმიანობა არ უნდა შედიოდეს მოსამართლეების მოვალეობებში, და ყურადღება უნდა დაეთმოს იმ რისკებს, რომლებიც დაკავშირებულია მოსამართლის მიერ სხვა სახის კერძო საქმიანობის განხორციელებასთან, რამაც შეიძლება ზეგავლენა მოახდინოს მოსამართლეზე დაკისრებული საჯარო მოვალეობების შესრულებაზე. გასათვალისწინებელია, რომ მოსამართლეებს არ უნდა შეეზღუდოთ სხვადასხვა კომისიებისა და სასამართლო სისტემის ფარგლებს გარეთ არსებული სტრუქტურების მუშაობაში მონაწილეობის მიღების უფლება, მაგრამ ამასთან დაკავშირებით მოსამართლემ უნდა გამოიჩინოს გარკვეული სიფრთხილე, განსაკუთრებით კი, სანამ ისეთ სტრუქტურაში დანიშნვას დასთანხმდება, რომლის საქმიანობა არ არის დაკავშირებული სამართლებრივი ასპექტების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღებასთან. (იხილეთ პარაგრაფები 66-69).

გ.8. სისხლის სამართალწარმოებასთან დაკავშირებით მოპასუხეს უნდა ჰყავდეს ადვოკატი, ან მისთვის უფასო იურიდიული დახმარება უნდა იყოს ხელმისაწვდომი საქმის არსებითი მხარის შეფასების გარეშე. CCJE რეკომენდაციას იძლევა დამატებით იყოს შესწავლილი სხვადასხვა ქვეყნებს შორის არსებული განსხვავება იმ საქმეების კატეგორიის თუ სიმძიმის თვალსაზრისით, რომლებთან დაკავშირებითაც პირს უნდა ჰყავდეს ადვოკატი, ან ხელმისაწვდომი იურიდიული დახმარება. სამოქალაქო დავების შემთხვევაში უნდა დაინერგოს სათანადო კონტროლის სისტემები სასარჩელო მოთხოვნის არსებითი მხარის წინასწარი შეფასებისთვის. (იხილეთ პარაგრაფი 70)

გ.9. საქმეების წარმოების ყველა ასპექტთან მიმართებაში სხვადასხვა ქვეყნებში არსებული ვითარების შედარებითი კვლევა მნიშვნელოვან ინფორმაციას იძლევა კონკრეტული პროცესუალური ღონისძიებების თაობაზე, რომლებიც შეიძლება წარმატებით იქნას დანერგილი. ზემოთ მთელი რიგი ასეთი ღონისძიებებისა იქნა დეტალურად განხილული.

სისხლის სამართლის საქმეები

გ.10. რეკომენდაცია No. R (87) 18-თან შესაბამისობის უზრუნველყოფის მიზნით სახელმწიფოებმა, რომლებსაც ამჟამად არ გააჩნიათ დისკრეციული სისხლისსამართლებრივი დევნის ან მისი მსგავსი სისტემა, დამატებითი კვლევები უნდა ჩაატარონ მისი დანერგვის მიზნით (იხილეთ პარაგრაფები 73-77).

გ.11. ქვეყნებმა უნდა შეაფასონ, თუ რამდენად მიზანშეწონილია სისხლის სამართალწარმოების სისტემის ფარგლებში პირის მიერ ბრალის აღიარების შემთხვევაში შესაბამისი დანაშაულისთვის დადგენილი სასჯელის შემსუბუქება. პირის მიერ ბრალის აღიარება სასამართლოს წინაშე უნდა მოხდეს. ადვოკატებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ პირი ნებაყოფლობით აღიარებს მის მიერ ჩადენილ დანაშაულთან დაკავშირებულ ყოველ ელემენტს (იხილეთ პარაგრაფები 79-89).

სამოქალაქო სამართალწარმოება

გ.12. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლით გათვალისწინებულ „გონივრულ ვადაში სამართლიანი და საჯარო სასამართლო განხილვის უფლების“ მოთხოვნასთან შესაბამისობის უზრუნველყოფის მიზნით სახელმწიფოებმა უნდა გამოყოფონ ადეკვატური მოცულობის რესურსები და დაფინანსება სამოქალაქო და სისხლის სამართლის საქმეების წარმოებისთვის. ინდივიდუალური საქმეების წარმოება „თანაზომიერად“ უნდა განხორციელდეს, რაშიც იგულისხმება, რომ წარმოება მხარეებს საშუალებას უნდა აძლევდეს აღსრულდეს მართლმსაჯულება, და იმავდროულად წარმოებასთან დაკავშირებით გაწეული ხარჯები თანაზომიერი უნდა იყოს დავის საგანისა და სასარჩელო მოთხოვნის მოცულობისა. სამართალწარმოება ისე უნდა იყოს ორგანიზებული, რომ სასამართლოს დროის და რესურსების საკმარისი რაოდენობა დაეთმოს სხვა მოდავეების საქმეების განხილვასაც (იხილეთ პარაგრაფები 103-104).

გ.13. დავების თანაზომიერად და ეფექტურად წარმოების წინაპირობაა მოსამართლეების მიერ საქმეების აქტიური მართვა იმ ძირითადი პრინციპების გათვალისწინებით, რომლებიც რეკომენდაცია No. R (84) 5-შია ასახული. ყველაზე მნიშვნელოვანი ასპექტი იმაში მდგომარეობს, რომ მოსამართლე საქმის წარმოების დასაწყისიდანვე უნდა აკონტროლებდეს სამართალწარმოების ვადებს და მის ხანგრძლივობას, მკაფიოდ უნდა განსაზღვრავდეს პროცესუალური მოქმედებების თარიღებს და უფლება უნდა ჰქონდეს უარი თქვას საქმის განხილვის გადადებაზე მაშინაც კი, თუ მხარეები ამ გადაწყვეტილებას არ ეთანხმებიან (იხილეთ პარაგრაფები 90-102).

გ.14. მხარეებს უნდა მოეთხოვოს თავისი საქმის არსის და სასარჩელო მოთხოვნის მკაფიოდ ჩამოყალიბება და მტკიცებულებების ადრეულ ეტაპზევე წარდგენა, და პოზიციაში შემდგომი ცვლილებების შეტანა თავიდან უნდა იყოს აცილებული; მოსამართლეს უფლება უნდა ჰქონდეს როგორც პირველი ინსტანციის დონეზე, ასევე გასაჩივრების ეტაპზე, არ დაუშვას ცვლილებების შეტანა და/ან ახალი მასალების წარდგენა ამ ეტაპის შემდეგ (იხილეთ პარაგრაფები 122-125).

გ.15. სახელმწიფოებმა უნდა დანერგონ: (ა) ეფექტური დამცავი ღონისძიებები; (ბ) გამარტივებული და/ან დაჩქარებული ან შემოკლებული წარმოება; (გ) საკითხების წარმოების საწყის ეტაპზევე განსაზღვრის და გადაწყვეტის (მათ შორის იურისდიქციასთან დაკავშირებული საკითხები) და ამ საკითხებთან მიღებული გადაწყვეტილებების დროული გასაჩივრების პროცედურები (იხილეთ პარაგრაფები 111-131).

გ.16. სასამართლოს გადაწყვეტილებები უნდა ექვემდებარებოდეს დაუყოვნებლივ აღსრულებას, დამოუკიდებლად მათი გასაჩივრების შესაძლებლობისა, იმ პირობით, რომ საჭიროების შემთხვევაში გადაწყვეტილების წარმატებით გასაჩივრების დროს

წაგებული მხარის ინტერესების გასათვალისწინებლად გარანტია იქნება უზრუნველყოფილი. (იხილეთ პარაგრაფები 129-130).

გ.17. ქვეყნებმა უნდა განიხილონ თავიანთ სისტემებში უსაფუძვლო საჩივრებზე გარკვეული კონტროლის დანერგვის შესაძლებლობა, რათა უზრუნველყოფილი იყოს საჩივრების ეფექტური და სწრაფი განხილვის მექანიზმის დანერგვა ისეთი გზით, რომ იმავდროულად არ შეილახოს იმ მხარეების ინტერესები, რომელთა საჩივარი საფუძვლიანია. (იხილეთ პარაგრაფი 138)

დ. დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების დანერგვა (ADR)

დ.1. საჭიროა დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების დანერგვის მხარდაჭერა და საზოგადოების ინფორმირება ასეთი მექანიზმების არსებობის, მათი ფუნქციონირებისა და დაკავშირებული ხარჯების თაობაზე (იხილეთ პარაგრაფი 141).

დ.2. მსგავსად ჩვეულებრივი სამართალწარმოებისა, დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების გამოყენების ხელშეწყობის მიზნით გასათვალისწინებელია უფასო იურიდიული დახმარება. აღსანიშნავია, რომ ასეთი იურიდიული დახმარებისთვის, ან სახელმწიფოს მიერ დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების დაფინანსების სხვა მექანიზმებისთვის ცალკე ბიუჯეტი უნდა იყოს გამოყოფილი რათა ასეთი ხარჯები სასამართლოს საოპერაციო ბიუჯეტში არ იყოს ჩართული (იხილეთ პარაგრაფი 142).

დ.3. განსხვავებით სამოქალაქო საქმეებთან მიმართებაში გამოყენებული დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმისა, მედიაციისთვის მიმართვა სისხლის სამართლის საქმეებთან დაკავშირებით არ ეხმარება სასამართლოს განტვირთვას, თუმცა მას შეიძლება მომავალში მსგავსი დანაშაულის ჩადენის პრევენციის ეფექტი ჰქონდეს; რეკომენდაცია No. R (99) 19 მხოლოდ სამართალდამრღვევსა და დაზარალებულს შორის მედიაციას შეეხება. მიუხედავად იმისა, რომ მოცემული მექანიზმი შემდგომ შესწავლას საჭიროებს, ამჟამად უფრო მწვავე დებატებს „სამართლიანობის აღდგენაზე“ მიმართული მართლმსაჯულება იწვევს, ანუ პროცედურები, რომლებიც ჩვეულებრივი სისხლის სამართალწარმოების დაწყებამდე (მაგ. პირის დაკავების შემდეგ), მისი დაწყების შემდეგ, სასჯელის შეფარდების, ან თუნდაც სასჯელის აღსრულების ეტაპზე დადგენილი პროცედურებისგან გადახვევას ითვალისწინებენ. სხვადასხვა თვალსაზრისით სამართლიანობის აღდგენაზე მიმართული მექანიზმების გამოყენება უფრო მეტ სიფრთხილეს მოითხოვს, ვიდრე სამოქალაქო დავების გადაწყვეტის მიზნით ალტერნატიული მექანიზმების გამოყენება, რადგან კომუნიკაციის დამყარების მიზნით დამნაშავისა და დაზარალებულის ერთმანეთის პირისპირ დაყენება, ბევრად უფრო სენსიტიური პროცესია, ვიდრე სამოქალაქო დავის მხარეებს შორის კომუნიკაციის დამყარება. ასეთი მექანიზმის წარმატებით გამოყენება დამოკიდებულია სისხლის სამართლის სფეროს პრაქტიკოსებში დამკვიდრებული კულტურის გარდაქმნაზე, რომლებიც მიჩვეული არიან ჩვეულებრივ სისხლის სამართალწარმოებას და მართლმსაჯულების

მოდელს, რომელიც დანაშაულის დასჯას ითვალისწინებს. (იხილეთ პარაგრაფები 146-149).

დ.4. მედიაციის მექანიზმის გამოყენება სამოქალაქო და ადმინისტრაციული წარმოების შემთხვევებში შეიძლება მოხდეს დავის მხარეების ინიციატივით, ან მოსამართლის რეკომენდაციით, თუ იგი მიზანშეწონილად მიიჩნევს, რომ მხარეებმა მედიატორს მიმართონ. დავის მხარეებს უფლება აქვთ უარი თქვან ასეთი მექანიზმის გამოყენებაზე მასთან დაკავშირებული ხარჯების გამო. ამ მექანიზმის გამოყენებაზე უარის თქმა არ უნდა გახდეს საფუძველი მხარის საქმის სამართლიანი სასამართლოს მიერ განხილვის უფლების დარღვევისა (იხილეთ პარაგრაფები 150-152).

დ.5. თუ სისხლის სამართლის საქმე წარმოების დაწყების შემდეგ სამართლიანობის აღდგენაზე მიმართული მექანიზმის გზით გადაწყვეტაზე იქნება გადაცემული, მაშინ საჭირო იქნებამოსამართლის განჩინება იმისთვის, რომ ამ მექანიზმის გამოყენება იყოს დაშვებული. აღსანიშნავია, რომ სხვადასხვა ქვეყნებში სხვადასხვა მიდგომაა დისკრეციულ და სავალდებულო სამართალწარმოების პრინციპების დანერგვისადმი. სამართლიანობის აღდგენაზე მიმართული მექანიზმის ფარგლებში მიღებული გადაწყვეტილებები (ანუ, იმ გადაწყვეტილებების გარდა, რომლებიც უბრალო გაფრთხილებას ითვალისწინებენ და არა აქვთ სამართლებრივი შედეგი) ფორმალური უნდა იყოს მოსამართლის მიერ მათი დამტკიცების გზით (იხილეთ პარაგრაფები 151-152).

დ.6. სამოქალაქო და ადმინისტრაციული დავების მედიაციის პროცედურის გამოყენებით გადაწყვეტის შემთხვევაში დაცული უნდა იყოს მიწოდებული ინფორმაციის კონფიდენციალურობა. მხარეების შეთანხმებით ინფორმაციის გამჟღავნება უნდა იყოს დაშვებული; ჯერ კიდევ არ არის საბოლოოდ დადგენილი, თუ რამდენად მიზანშეწონილია, და რა მოცულობით უნდა გაითვალისწინოს მოსამართლემ მედიაციისთვის მიმართვაზე უარის თქმა, ან მორიგებაზე დათანხმება, როდესაც იგი სამართალწარმოების ხარჯებთან დაკავშირებულ გადაწყვეტილებებს იღებს. (იხილეთ პარაგრაფები 154-156).

დ.7. კონფიდენციალურობის დაცვის მოთხოვნა ასევე უნდა გავრცელდეს სისხლის სამართლის საქმეებთან დაკავშირებით დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების გამოყენების შემთხვევაშიც, განსაკუთრებით იმ ქვეყნებში, სადაც სისხლის სამართლებრივი დევნა სავალდებულოა. ეს გარკვეულ პრობლემებს ქმნის იმის თვალსაზრისით, თუ რა შედეგი მოჰყვება სამართალდამრღვევის, ან სხვა პირების მიერ ჩადენილი სხვა დანაშაულის აღიარებას, რომლებიც არ არიან მედიაციის პროცესის მონაწილეები (იხილეთ პარაგრაფი 157).

დ.8. როგორც სისხლის სამართლის, ასევე სამოქალაქო და ადმინისტრაციული დავების შემთხვევაში დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმები მჭიდროდ უნდა იყოს დაკავშირებული სასამართლო სისტემასთან; შესაბამისი

კანონმდებლობით, ან სასამართლო პრაქტიკით მოსამართლეს უნდა ჰქონდეს უფლებამოსილება დავის მხარეებს დავის გადაწყვეტის მიზნით რეკომენდაცია გაუწიოს სასამართლოს მიერ დანიშნულ მედიატორს (იხილეთ პარაგრაფები 157-159).

დ.9. თავად მოსამართლეს შეუძლია მედიატორის იკისროს ფუნქცია, რადგანაც ეს სასამართლო პრაქტიკის და გამოცდილების საზოგადოების ინტერესებში გამოყენების საშუალებას იძლევა. აღსანიშნავია, რომ უაღრესად მნიშვნელოვანია მოსამართლეების მიუკერძოებლობის შენარჩუნება და იმ დათქმის გათვალისწინება, რომ მოსამართლე უფლებამოსილია მედიაციის გზით ისეთი საქმე გადაწყვიტოს, რომელიც მასზე არ იქნა მიმაგრებული განსახილველად. (იხილეთ პარაგრაფი 161).

დ.10. დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების ფარგლებში მიღწეული შეთანხმებები მოსამართლის მიერ უნდა დამტკიცდეს; ასეთ შემთხვევებში მოსამართლეს ზედამხედველობის ფართო უფლებამოსილება უნდა გააჩნდეს, განსაკუთრებით კი ისეთ ასპექტებზე, როგორცაა მხარეების თანასწორობა, მორიგებით გათვალისწინებულ ღონისძიებებზე მხარეების თანხმობის ნამდვილობა, კანონისა და საჯარო პოლიტიკის მოთხოვნების დაცვა; რაც შეეხება სისხლის სამართლის საქმეებთან დაკავშირებით მედიაციის მექანიზმის გამოყენებას, საჭიროა დამატებითი გარანტიების მოთხოვნა (იხილეთ პარაგრაფები 162-164)

დანართი

წინამდებარე დასკვნაში ციტირებული ევროპის საბჭოს ინსტრუმენტები და დოკუმენტები

ევროპის მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს (CCJE) დასკვნა No.1 (2001) მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის სტანდარტებისა და მოსამართლეთა შეუცვლელობის თაობაზე.

ევროპის მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს (CCJE) დასკვნა No.2 (2001) სასამართლოების დაფინანსებისა და მართვის თაობაზე ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლით დადგენილი მართლმსაჯულების ეფექტურობის მოთხოვნის გათვალისწინებით.

ევროპის მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს (CCJE) დასკვნა No.3 (2002) მოსამართლეთა პროფესიული ქცევის, კერძოდ, ეთიკის, შეუსაბამო მოქმედებისა და მიუკერძოებლობის მარეგულირებელი წესებისა და პრინციპების თაობაზე.

რეზოლუცია (78) 8 სამართლებრივი დახმარებისა და კონსულტაციების შესახებ.

მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია No. R (84) 5 მართლმსაჯულების მუშაობის გაუმჯობესებული სამოქალაქო საპროცესო პრინციპების შესახებ, შემუშავებული წევრი სახელმწიფოების საყურადღებოდ.

მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია No. R (86) 12 სასამართლოების ზედმეტი სამუშაო დატვირთვის თავიდან აცილებისა და შემცირების ღონისძიებათა შესახებ, შემუშავებული წევრი სახელმწიფოების საყურადღებოდ.

მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია No.R (94) 12 მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის, მიუკერძოებლობისა და კომპეტენტურობის შესახებ, შემუშავებული წევრი სახელმწიფოების საყურადღებოდ.

მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია No. R (87) 18 წევრი სახელმწიფოების მიერ სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების გამარტივების შესახებ, შემუშავებული წევრი სახელმწიფოების საყურადღებოდ.

მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია No. R (95) 12 სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების მართვის შესახებ, შემუშავებული წევრი სახელმწიფოების საყურადღებოდ.

მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია No. R (98) 1 საოჯახო დავების მედიაციის თაობაზე, შემუშავებული წევრი სახელმწიფოების საყურადღებოდ.

მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია R (99) 19 სისხლის სამართლის საკითხების მედიაციის გზით გადაწყვეტის თაობაზე, შემუშავებული წევრი სახელმწიფოების საყურადღებოდ.

მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია Rec (2001) 9 ადმინისტრაციულ ორგანოებსა და კერძო პირებს შორის დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების თაობაზე, შემუშავებული წევრი სახელმწიფოების საყურადღებოდ.

მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია Rec (2002) 10 სამოქალაქო დავების მედიაციის გზით გადაწყვეტის თაობაზე, შემუშავებული წევრი სახელმწიფოების საყურადღებოდ.